

PUTYIN KONTRA NGO-K

A NEM KORMÁNYZATI SZERVEZETEK BIZTONSÁGIASÍTÁSÁNAK
ESETE OROSZORSZÁGBAN

Jelige: NGO573

Dolgozat lezárásának dátuma: 2023. április 17.

Absztrakt

Jelen dolgozat célja megvizsgálni, hogy miért korlátozza a nem kormányzati szervezetek működését az orosz kormányzat az Oroszországi Föderációban. Ehhez a kutatás a koppenhágai iskola biztonságiasítás elméletének keretrendszerét használja. A dolgozat a 2007-2020 közötti időszak Vlagyimir Putyin beszédeinek elemzésén keresztül vizsgálja a biztonságiasítási folyamat mozgató rugóit. A kutatás arra az eredményre jut, hogy az orosz kormányzat belső legitimitását, rezsim biztonságát fenyegető külső befolyás indokolja a biztonságiasító lépést, mert a kockázatot jelent a hatalomra és az Oroszországi Föderáció szuverenitására nézve is. Ennek kapcsán az írás arra a következtetésre jut, hogy a külföldi befolyás eszközei a külföldről finanszírozott nem kormányzati szervezetek, amelyek a hatalom narratívájában destruktív tevékenységet folytatnak, ezért szükséges a szabályozásokat célzó represszió intézkedések befejezése. Ennek eredményeként a biztonságiasító lépés formális támogatást nyert, amely a 2012-ben és 2015-ben elfogadott „külföldi ügynök” és „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénymódosítások elfogadásához vezetett.

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	1
2.	Elméleti áttekintés	2
2.1.	<i>A biztonság fogalmának bővülése</i>	<i>2</i>
2.2.	<i>A biztonságiasítás elmélete</i>	<i>4</i>
2.3.	<i>A biztonságiasítás folyamata</i>	<i>5</i>
2.4.	<i>Biztonságiasítás a politikai szektorban</i>	<i>6</i>
2.5.	<i>Az elmélet kiegészítése</i>	<i>7</i>
3.	Módszertan	8
4.	Az elemzés keretei.....	9
4.1.	<i>A beszédek kiválasztásának indoklása</i>	<i>9</i>
4.2.	<i>A biztonságiasítás elemeinek meghatározása</i>	<i>10</i>
5.	Putyin NGO politikája az első két elnöki ciklusa alatt.....	11
5.1.	<i>Az NGO-k működését szabályozó jogszabálymódosítás előzményei</i>	<i>11</i>
5.2.	<i>Putyin első elnöksége és a 2006 jogszabálymódosítás</i>	<i>12</i>
5.3.	<i>A müncheni beszéd elemzése.....</i>	<i>13</i>
6.	A represszív fordulat utáni orosz NGO-politika	17
6.1.	<i>A 2011-12-es belpolitikai válság és következményei</i>	<i>17</i>
6.2.	<i>A „külföldi ügynök” szervezetekről szóló törvénymódosítás hatásai</i>	<i>18</i>
6.3.	<i>A 2011-12-es beszédaktusok elemzése</i>	<i>19</i>
7.	A Krím annektálásának hatásai az orosz NGO-politikára.....	23
7.1.	<i>A Krím-félsziget annektálása és következményei</i>	<i>23</i>
7.2.	<i>A „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénymódosítás hatásai.....</i>	<i>24</i>
7.3.	<i>A morális támogatottság vizsgálata.....</i>	<i>25</i>
7.4.	<i>A 2014-20-as beszédaktusok elemzése.....</i>	<i>26</i>
8.	Eredmények.....	31
9.	Konklúzió	32
	Felhasznált irodalom	34

1. Bevezetés

2022-ban többek között a Memorial ember jogi szervezetnek ítelték oda a Nobel-békedíjat (Ferenci, 2022: n.o.). Utóbbit az Oroszországi Föderáció Legfelsőbb Bírósága döntésének megfelelően 2021. december 28-án betiltották. Az ügyészség azzal vádolta ugyanis a 2016-ban „külföldi ügynöknek” nyilvánított szervezetet, hogy külföldi támogatásokat fogadott el és anyagaiban igazolást nyújtott szélsőséges szervezetek támogatóinak. A Memorial fellebbezett a döntés ellen, ám a fellebbviteli bíróság elutasította a szervezet kérelmét, így 2022. február 28-án hivatalosan is felszámolták a Szovjetunióban elkövetett repressziókat dokumentáló, a sztálini terror áldozatainak emléket állító, az áldozatok rehabilitálását elősegítő, illetve a mai Oroszországban elkövetett jogsértések feltárását zászlójára tűző civil szervezetet (Roth, 2021: n.o.).

A Memorial esete azonban nem egyedi, hiszen a „külföldi ügynök” törvény a teljes orosz civil szférát érinti, az önkéntesek által 2011-ben alapított OVD-Info jogvédő médiaprojekt adatai szerint ugyanis jelenleg 573 civil szervezetet, médiumot és magánszemélyt sújtanak a jogszabályból fakadó korlátozások (OVD-Info, é.n.). Ilyen az orosz választások tisztaságát ellenőrző Golosz, amely nem volt hajlandó „külföldi ügynökként” bejegyeztetni magát, ezért 2013-ban fél évre felfüggesztették a működését, majd nem regisztrált mozgalomként újraszerveződött (Gorbunova, 2013: n.o.). A felsorolt példák jól szemléltetik tehát az orosz kormányzat arra irányuló törekvését, hogy ezeket a szervezeteket ellehetetlenítse.

Ugyanakkor a jelenség nemcsak Oroszországban, hanem a posztszovjet államokban (pl. Fehéroroszország, Ukrajna) is megfigyelhető. Továbbá a téma Magyarországon is releváns, elég a 2017-ben elfogadott, a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról szóló törvényre gondolni, amely az „külföldi ügynök” törvény mintájára korlátozta a hatálya alá eső nem kormányzati szervezetek hazai működését (Serhan, 2017: n.o.).

A dolgozat az oroszországi nem kormányzati szervezetek (továbbiakban: NGO) helyzetét vizsgálja. A 2012-ben és 2015-ban „külföldi ügynökökről” és „nemkívánatos” szervezetekről elfogadott törvények szigorú szabályozásoknak tették ki az orosz NGO-kat, amelyeket tovább fokoztak a 2020-ban és 2021-ben jóváhagyott módosítások (Salaru, 2022: n.o.). Ennek kapcsán a kutatás arra a kérdésre keresi választ, hogy miért korlátozza az orosz kormányzat az NGO-k működését Oroszországban. A dolgozat arra az eredményre jut, hogy az orosz kormányzat belső legitimitását a külföldi befolyás fenyegeti, a külföldről finanszírozott NGO-kon keresztül. Ez olyan létfenyegetést jelent, amely a hatalom narratívája szerint az ország szuverenitását, területi integritását kockáztatja, ám valójában sokkal inkább a hatalom belső legitimitását egyúttal a

rezsim biztonságát fenyegeti. Ez a láttatott és valódi indokok együttesen magyarázzák a szigorúbb szabályozások bevezetését a nem kormányzati szervezetekre nézve.

A dolgozat a kutatási kérdés megválaszolásához először áttekinti a biztonsági tanulmányok biztonságiasítás elméletének keretrendszerét Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde (1998) munkája nyomán. Ezt követően az írás röviden bemutatja a felhasznált kvalitatív módszertan, a diskurzuselemzés lépéseit. Majd megadja az elemzés kereteit. A következő fejezetben a dolgozat röviden áttekinti az NGO-kat érintő szabályozásokat a Szovjetunió felbomlása után és Vladimir Putyin első két elnöki ciklusa alatt. Ezt követően a tanulmány elemzi a müncheni biztonságpolitikai fórumon adott beszédét, amelyben először támadja az NGO-kat. Majd röviden összefoglalja a 2011-12-es belpolitikai válság okait és következményeit és áttekinti a külföldi ügynök törvénymódosítás főbb pontjait. Legutolsó sorban a 2011-2012 beszédaktusokat vizsgálja. Mindezeket követően a Krím-félsziget annektálásnak kül- és belpolitikai következményeit az Oroszországi Föderáció tekintetében. Ezután a nemkívánatos szervezetekről szóló törvénymódosítás pontjait tekinti át a dolgozat, majd kitér a jogszabály módosítások morális támogatására a Levada Center független statisztikai kutatóintézet adatainak segítségével. Az elemzést azzal zárja a dolgozat 2014-2020 között releváns beszédaktusait veszi alá az orosz elnöknek. Az eredmények szintetizálását követően pedig levonja a következtetéseket és ismerteti a dolgozat limitációit.

2. Elméleti áttekintés

A következő fejezetben a dolgozat ismerteti a kutatás elméleti háttéréül szolgáló biztonságiasítás elméletét Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde (1998) munkája nyomán. Felvázolja a biztonságiasítás folyamatának lényegét, majd áttekinti hogyan működik a biztonságiasítás a politikai szektorban. Ezt követően Balzacq (2005) tanulmánya nyomán röviden összefoglalja, mivel érdemes kiegészíteni a Buzan és szerzőtársai (1998) által lefektetett elméleti alapokat.

2.1. A biztonság fogalmának bővülése

Már az 1970-es, 1980-as évektől, de leginkább a hidegháború befejeződésével megnőtt az igény a nemzetközi kapcsolatok (IR) szakértőinek körében a biztonság¹ hagyományos, katonai

¹Itt fontos leszögezni, hogy ahogy azt Gazdag és Tóth (2008: p. 3) is kihangsúlyozzák, a nemzetközi biztonság fogalma nem összekeverendő a köznap értelemben vett biztonsággal, mint a szociális biztonság vagy a

konfliktusokat középpontba helyező, államközpontú fogalmának kiterjesztésére, mivel a két szembenálló pólus közötti katonai összetűzések, illetve a nukleáris fenyegetettség eshetőségének elhárulásával olyan biztonsági kihívások kerültek előtérbe (pl. nemzetközi szervezett bűnözés), amelyeket már nem lehetett a katonai biztonság keretein belül értelmezni. Ráadásul a biztonság tárgyaként már az államot sem lehetett kizárólagosan megjelölni, hiszen olyan nem állami szereplők is meghatározóbbak lettek a nemzetközi térben, mint a terrrorszervezetek, a multinacionális vállalatok, vagy a nem kormányzati szervezetek. Épp ezért a nemzetközi kapcsolatok aldiszciplínája, a biztonsági tanulmányok képviselői alternatív megközelítéseket dolgoztak ki a biztonság fogalmának kiszélesítésére (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 2–5; Gazdag és Tóth, 2008: pp. 4–5).

Így a hidegháborút követően a biztonsági tanulmányokat vizsgálók köre két táborra szakadt. Egyik oldalon a tradicionalistákra, akik a nemzetközi kapcsolatok realista irányzatából kiindulva a biztonságot kizárólag államcentrikusan, a katonai kapacitásokat figyelembe véve értelmezik. Számukra ugyanis az állami szereplők biztonsága, vagyis a túlélésük szavatolása, illetve a katonai erő a meghatározók. Ezzel a koncepcióval vitatkoznak a szélesítők, akik egyfelől gyakran új, nem katonai fenyegetésekből indulnak ki (pl. gazdasági, környezeti és társadalmi), amikor a biztonságot vizsgálják, másfelől pedig az állami szereplőkön túl nem állami szereplők (pl. multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek) bevonását is szükségesnek látják a biztonsági tanulmányok tárgykörébe. Ugyanakkor a tradicionalisták a bővítésben annak a veszélyét látják, hogy a nem katonai kérdések biztonsági státuszba emelésével felbomolhat a biztonsági tanulmányok intellektuális koherenciája, hiszen a gazdasági, környezeti vagy társadalmi fenyegetésekre már nehéz katonai megoldásokat találni. Ez pedig nemkívánatos hatással lehet a nemzetközi kapcsolatokra, sőt a társadalomtudományok egészére. Ennek a vitának azonban a legfontosabb kérdése, hogy mitől lesz valami biztonsági kérdés, hiszen a kiszélesítéssel már nem egyértelmű, hogy mik tartozhatnak a biztonság tárgykörébe (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 2–5; Kiss, 2006: pp. 219–221).

közbiztonság, hiszen a nemzetközi biztonság a nemzetközi politikai szinten nyer értelmet. Az írás ugyancsak a nemzetközi biztonság definícióját alkalmazza, de az egyszerűség és az átláthatóság kedvéért a továbbiakban biztonságként hivatkozik rá.

2.2. A biztonságiasítás elmélete

A biztonsági tanulmányok úgynevezett koppenhágai iskolájának képviselői is az új biztonsági kihívások beemelésével bővítették ki a biztonság fogalmát az 1990-es években. Az iskola jeles alakjai, Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde a *Security: A New Framework of Analysis* című, 1998-as munkájukban fektették le annak az új, átfogó elméleti keretrendszernek az alapjait, amely a biztonság fogalmának kibővítésével azt vizsgálja, mi a biztonság tárgya és mitől lesz egy adott problémából biztonsági kérdés, vagyis a fentebb említett tradicionalista-szélesítő vita legfőbb kérdéseire keresték a választ (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 1–19). E kérdések megválaszolásához azonban elengedhetetlen a biztonság és a fenyegetés fogalmainak tisztázása.

Buzan és munkatársai (1998) a biztonságot a hagyományos katonai-politikai felfogásból vezetik le. Ebben a kontextusban a biztonság a túlélésről szól. Vagyis, amikor egy téma létfenyegetésként jelenik meg a védelem tárgya számára, annak megelőzéséhez rendkívüli intézkedéseket kell hozni. Hagyományos értelemben az állam képviselője a biztonság kifejezés említésével jogot formál arra, hogy minden szükséges lépést tegyen a fenyegetés elhárítása érdekében, vagyis biztonságiasít. Ebből kiindulva az létfenyegetés az a veszély, amely kockáztatja az adott tényező fennmaradását, túlélését (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: p. 21).

Ezzel kapcsolatban viszont felmerül a kérdés, hogy a biztonság kiterjesztett kategóriáiban mi tekinthető létfenyegetésnek a fenyegetett entitásra, vagyis a védelem tárgyára nézve. Könyvükben a biztonsági fenyegetéseket a hagyományos katonai és politikai kategóriákon túl gazdasági, környezeti és társadalmi szektorokba sorolják a szerzők (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 21–23). A vizsgálat szempontjából a politikai szektor releváns, így a biztonságiasítás folyamata e szektor kontextusában kerül bővebb kifejtésre.

A folyamat lényege azonban koppenhágai iskola alapjaiból kiindulva általánosságban a következőképpen írható le: a biztonságiasító szereplő (*securitizing actor*) kiemel egy adott témát a politika normál ügymenetéből azáltal, hogy azt egy beszédaktuson (*speech act*) keresztül a védelem tárgyára (*referent object*) nézve létfenyegetésként (*existential threat*) prezentálja, illetve felhatalmazást kér a közönségtől (*audience*) a rendkívüli intézkedések (*extraordinary measures*) meghozatalára, amelyek szavatolják a védelem tárgyának a biztonságát. (Balzacq, Léonard és Ruzicka, 2016: p. 495; Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 23–26).

Noha a fenyegetések jellegétől függően más dimenziókban is értelmezhető a biztonságiasítás, alapvetően mégis politikai folyamatként írható le (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: p. 141).

Ugyanis bármely téma elhelyezhető a politikától mentes (*nonpoliticized*), az átpolitizált (*politicized*) és a biztonságiasodott (*securitized*) spektrumon. Habár a politika mentes témákkal az államhatalom nem is foglalkozik, az átpolitizált témák már bekerülnek a politikai agendába, a biztonságiasodott témák pedig kiemelt státuszba kerülnek, ezáltal szélsőségesen átpolitizálódnak és túllépik a normál politika kereteit (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 23–24). Következésképp, a létfenyegetések politikai státuszba emelésével e kérdések minden mással szemben prioritást élveznek, ami lehetővé teszi a biztonságiasító aktor számára az öt kötő szabályok megszegését (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 33–35).

Az elmélet eklatáns példája, amikor George W. Bush, az Amerikai Egyesült Államok korábbi elnöke meggyőzte az amerikai társadalom jelentős részét, hogy Szaddam Huszein aktív és bevethető tömegpusztító fegyverekkel rendelkezik. A volt elnök e kérdés létfenyegetésként történő beállításával ugyanis igazolni tudta a 2003-as iraki intervenciót (Balzacq, Léonard és Ruzicka, 2016: p. 495). Az eset rámutat arra is, hogy a politikában nehéz különbséget tenni az objektív és a szubjektív fenyegetések között. Míg az objektív fenyegetés azt foglalja magában, amikor egy valós fenyegetés van kilátásban (pl. katonai támadás ér egy államot), addig az szubjektív fenyegetés a biztonság érzékelt percepcióját takarja (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: p. 30).

2.3. A biztonságiasítás folyamata

Három feltétel szükséges a biztonságiasítás bekövetkezéséhez. Az első kritérium az létfenyegetés megjelenése, illetve létének megállapítása. Buzan és szerzőtársai (1998) mindazonáltal kiemelik, hogy az a politikai diskurzus, amelyben az adott probléma a védelem tárgyára nézve létfenyegetésként jelenik meg, önmagában még nem teremt biztonságiasítást, csak biztonságiasító lépést (*securitizing move*). Ahhoz, hogy a biztonságiasítás megvalósuljon, a közönségnek el kell fogadnia a felvetett problémát létfenyegetésként, ami egyúttal a második feltétele biztonságiasítás megvalósulásának. A biztonságiasítási lépés tehát a biztonságiasító szereplő és a közönség interszubjektív interakcióján keresztül zajlik, ami azt a konstruált helyzetet takarja, amikor a szereplők hasonlóan értelmezik az adott diskurzust. A harmadik feltétel pedig az, hogy a közönség jóváhagyja a normál politikai ügyrend szabályrendszerének áthágását. Fontos még kihangsúlyozni, hogy egy probléma nem feltétlenül azért válik biztonsági kérdéssé, mert tényleg létfenyegetés áll fenn, hanem mert azt a biztonságiasító szereplő ekként találja azt (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 24–25).

A biztonságiasítás eszköze a beszédaktus, amely Austin (1975) elmélete nyomán azt jelenti, hogy a kimondott szó maga cselekedet (Austin, 1975, idézi Buzan, Wæver és de Wilde, 1998:

p. 26). Buzan és társai (1998) szerint tehát a biztonságiasítás folyamata maga a beszédaktus. Ilyen értelemben az adott fenyegetés biztonsági kérdéssé emelése a nyelven keresztül történik. Ennek sikere, vagyis a közönség általi elfogadása, két tényezőből tevődik össze. Egyfelől a biztonságiasító szereplőnek követnie kell egy meghatározott nyelvezetet, egy ún. „biztonsági formulát”, amelynek tartalmazni kell a létfenyegetést. Továbbá olyan elemeket, amelyek a kérdés kiemelt szerepét hangsúlyozzák és a fenyegetést érintő szektorokra jellemzők. A másik, külső tényező a biztonságiasító szereplő pozíciójával van összefüggésben, tehát, hogy az milyen szerepet tölt be a társadalomban, vagyis milyen az aktor és a közönség közötti hatalmi reláció. Ezen kívül meghatározók a fenyegetések olyan tulajdonságai, amelyek elősegíthetik, de akár gátolhatják a biztonságiasítást (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 31–33).

2.4. Biztonságiasítás a politikai szektorban

A politikai szektor az egyik legszélesebb a biztonsági elemzésen belül, ennél fogva egy gyűjtő kategória is. Ugyanis, ahogy azt a dolgozat fentebb már megemlítette, minden biztonsági kérdés átpolitizált, illetve maga a biztonságiasítás is a politika területén történik. Emiatt lehetséges a politika összefonódása a koppenhágai iskola képviselői által bevezetett további szektorokkal. Buzan és társai (1998: p. 141) szerint a politikai biztonság célja a társadalmi rend stabilitásának megőrzése. Az elemzés szintje és egyúttal a védelem tárgya ebben a dimenzióban hagyományosan az állam és annak szuverenitása, viszont más, nem állami szereplők, mint az egyes társadalmi csoportok, vagy az olyan szupranacionális entitásoknak, mint az Európai Unió is betölthetik ezt a szerepet (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 145–150).

Az állam szuverenitását veszélyeztető létfenyegetésnek egyaránt lehetnek belső és külső forrásai. Egyfelől az állam belső legitimitását érheti fenyegetés, tehát az államalkotó ideológiát, az uralkodó politikai berendezkedést, vagy az intézményrendszert. Másfelől a külső elismertséget is veszélyeztethetik, vagyis azt, hogy a nemzetközi közösség, az államok összessége az államot legitimnek találja-e. A szuverenitás ebben az értelemben azt jelenti, hogy az állam külföldi beavatkozástól mentesen rendelkezik a saját politikai berendezkedéséről, illetve ezt a tágabb nemzetközi közösség is legitim politikai rendszerként elismeri (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 141–145).

Ebben a szektorban a biztonságiasító szereplők is könnyen beazonosíthatók. Általánosságban az állam felhatalmazott vezetői, a kormányzat megválasztott képviselői lehetnek (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 145–150). Ugyanakkor kettőség figyelhető meg a kormányzat szerepében, hiszen a felhatalmazásából következően az eljárhat az állam érdekében, de a saját érdekeit is szem előtt tarthatja. Amennyiben külső befolyás éri a politikai rendszert (pl. a

felhatalmazott kormány eltávolítására, vagy a választások befolyásolására való külső törekvés), az alapot adhat a kormányzatnak arra, hogy minden szükséges lépést megtegyen a fenyegetés elhárítása érdekében, elvégre a külső befolyás az állam szuverenitását veszélyezteti (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 150–154).

2.5. Az elmélet kiegészítése

Az elmélet kiegészítését a beszámoló Balzacq 2005-ös, *The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context* című cikke alapján mutatja be, mivel az ebben leírtak a legrelevánsabbak a vizsgálat szempontjából. Azonban fontos kiemelni, hogy a koppenhágai iskola beszédaktus megközelítésének hiányosságaira szakirodalomban már többen is felhívták a figyelmet Buzan és társai (1998) elméletalkotó munkájának megjelenése óta, mely hiányosságok leginkább a közönség, a kontextus, a gyakorlat és az eszközök dimenzióiban mutatkoznak (Balzacq, Léonard és Ruzicka, 2016: pp. 498–499). McDonald (2008: pp. 570–573) egyebek mellett arra hívja fel a figyelmet, hogy a biztonságiasítás a hagyományos értelemben magára a beszédaktusra koncentrál ahelyett, hogy a társadalmi, politikai és történelmi kontextust is figyelembe venné, amelyben az aktus történik.

A koppenhágai iskola elméleti alapjait Balzacq (2005) három további szempont beemelésével egészíti ki, amelyek rávilágítanak a megközelítés beszédaktuson túli, gyakorlati dimenzióira. A szerző érvelése alapján a klasszikus irányzat a beszédaktus diskurzív jellegére koncentrál. Ehhez képest a teoretikus a biztonságiasítást egy olyan folyamatként írja le, amelyben a szituatív tényezők felerősíthetik vagy limitálhatják a folyamat sikerességét. Ehhez meg kell vizsgálni a biztonságiasítás közönségét, a kontextusát (pl. biztonságiasítás tárgyát képező fenyegetés társadalmi beágyazottsága) és a folyamatban résztvevő szereplők (biztonságiasító aktor és a közönség) hatalmi viszonyait (Balzacq, 2005: pp. 171–174).

A szerző különbséget tesz a lehetséges közönségek között, illetve felhívja a figyelmet arra, hogy a közönségeknek más lehet a súlya a biztonságiasítás kimenetétől függően. Egy közönség (pl. közvélemény, az adott állam polgárai) morális támogatásáról biztosíthatja a biztonságiasító szereplőt a rendkívüli intézkedések megvalósításához (Balzacq, 2005: pp. 184–186). Míg egy másik intézményi keretek között (pl. egy parlamenti szavazat segítségével) adhat formális felhatalmazást a szereplőnek a rendkívüli intézkedések meghozatalára. Roe (2008: pp. 622–632) tanulmányában ezt azzal példázza, hogy míg a brit közvélemény nem adott morális felhatalmazást a brit kormánynak az iraki konfliktusba való belépésre 2003-ban, addig a kérdés formális támogatást szerzett a politikai döntéshozók körében, ezért sikeres volt a

biztonságiasító lépés. Ez tehát alátámasztja Balzacq (2005) érvelését, hogy több fajta közönség létezik, amelyek különböző szerepekkel bírnak.

A kontextus kapcsán Balzacq (2005) megállapítja, hogy az egy olyan elősegítő feltétel, amely befolyásolhatja a biztonságiasító lépés kimenetelét. Tehát a szerző értelmezésében meg kell vizsgálni a beszédaktus belső és külső kontextusát. A belső kontextus, amelyet a koppenhágai iskola beszédaktus megközelítése is használ, arra utal, hogy a szónak van egy szöveg szerinti értelmezése, amely a nyelven keresztül szerzett jelentéstartalomra utal, tehát a szónak a szűken vett értelmére. Ellenben a külső kontextus a kimondott szó mélyebb jelentését hordozza és a historikusan felhalmozott kulturális tapasztalatokra utal. Következésképp, a beszédaktus vizsgálatakor nem elég a beszédben elhangzó konkrétumokat elemezni, hanem meg kell nézni a biztonságiasított probléma tágabb, történelmi és társadalmi kontextusát (Balzacq, 2005: pp. 180–184).

A hatalmi viszonyokat illetően a szerző értelmezésében meg kell nézni, hogy a biztonságiasítási folyamatban résztvevő szereplők egymáshoz képest milyen pozícióban helyezkednek el. Fontos ugyanis a beszédaktust végrehajtó biztonságiasító szereplő hatalmi pozíciója, illetve az, hogy mi a szereplők közötti hatalmi viszony, mivel ez ugyancsak befolyásolhatja a biztonságiasítás kimenetelét. Pozíciójukból adódóan bizonyos szereplőknek van felhatalmazásuk arra, hogy az adott témákat tárgyalják, amit felhatalmazásuk okán a közönség is könnyebben befogadhat (Balzacq, 2005: pp. 190–191).

3. Módszertan

A dolgozat a biztonságiasítás folyamatát a diskurzuselemzés kvalitatív módszertanával vizsgálja az orosz esetre vetítve. E módszertan rövid áttekintéséhez a kutatás Neumann (2008) módszertani áttekintő munkáját veszi alapul. A nemzetközi kapcsolatokban használt diskurzuselemzés középpontjában a politikai diskurzusból felhasznált ábrázolások mintázatainak vizsgálata áll. Ezek az ábrázolások többféle forrásból származhatnak: egyaránt lehet írott (pl. törvény, törvényjavaslat, kiadvány) és íratlan (pl. beszéd, kép, mozgókép) eredetű. A módszertan elsősorban azokra az ábrázolásokra fókuszál, amelyek intézményesültek a politikai diskurzusból, így gyakran a diskurzus visszatérő motívumait vizsgálja. A diskurzuselemzés kapcsán Neumann (2008) három módszertani lépést különböztet meg: (1) a vizsgált szöveg(ek) meghatározása, (2) az ábrázolások bemutatása és (3) rétegezése (Neumann, 2008: pp. 61–63).

A szöveg lehatárolása arra irányul, hogy az elemző kiválassza azokat a forrásanyagokat, amelyek a diskurzus részét képezik, így kivitelezhetővé szűkítve az elemzés tárgyát. Miután a

felhasznált források különböző formájúak lehetnek (pl. írott, íratlan), a forrásválasztást is szükséges indokolni. Egy forrás relevanciáját erősíti általában, ha az valamilyen konfliktushoz kapcsolódik: a konfliktus léte feltételezi, hogy valamit megtámadtak, így ez természetes igazodási pontot jelent az elemzéshez. Emellett létezhetnek úgynevezett „kánoni” szövegek, amelyek az adott diskurzus elterjedt és lefogatott hivatkozási pontját képezik (pl. alkotmány, törvény). Végül egy forrás kiválasztását az is indokolhatja, hogy azt milyen médium közvetíti, elvégre bizonyos médiumok az adott szöveg terjesztését jobban/kevésbé tudják támogatni (pl. egy rádióközvetítés inkább, egy szórólap kevésbé) (Neumann, 2008: pp. 65–70).

A kiválasztott forrásanyagok alapján lehet feltérképezni a diskurzust alkotó ábrázolásokat. Ezek között léteznek dominánsabb ábrázolások: ezek a diskurzus visszatérő és meghatározó elemeit képezik, amelyek gyakran megtalálhatóak a kánoni jellegű forrásokban is. További a diskurzust az is jellemzi, hogy idővel a benne megtalálható ábrázolások átalakulnak, vagy teljesen megszűnnek, hogy helyükre új motívumok is megjelenjenek. Ugyanakkor a diskurzus rendelkezik egyfajta memóriával, így az ábrázolások jelentéstartalma képes bővülni és kiegészülni (Neumann, 2008: pp.70–73).

Az elemzés során érdemes az ábrázolásokat csoportosítani és rendszerezni. Ezt követően lehet megvizsgálni melyek a szövegek visszatérő motívumai, továbbá, hogy ezeknek miként változott a jelentése a vizsgált mintán. Ezekből a megfigyelésekből lehet következtetéseket levonni a diskurzus alakulására vonatkozóan (Neumann, 2008: pp. 73–75).

4. Az elemzés keretei

4.1. A beszédek kiválasztásának indoklása

A dolgozat a biztonságiasítás folyamatának vizsgálatához több Vladimir Putyin beszédet is elemez. Elsőként a müncheni biztonságpolitikai fórumon elhangzó beszédet, mivel ez az első olyan nyilvános szereplése az orosz elnöknek, amelyben hangot a külföldről támogatott nem kormányzati szervezetekkel kapcsolatos aggályainak. Ennek kontextusa, hogy a 2007-es beszéd megelőzően, 2006-ban elfogadtak egy olyan törvénymódosítást, amely megnehezíti az NGO-k regisztrációját és működését. A beszéd átíratát a hivatalos elnöki weboldalon lehet megtalálni angol nyelven (President of Russia, 2007: n.o.). Azt viszont ki kell emelni, hogy ez a beszéd még nem tekinthető a biztonságiasító folyamat részének, ugyanis ebben még a politikai diskurzus része marad az NGO-k kérdése.

A fordulatra egészen 2011. december 8-ig kell várni, amikor az orosz parlamenti választásokat követően Hillary Clinton, akkori amerikai külügyminiszter olyan kritikát

fogalmazott meg a választási eredményekkel kapcsolatban (Elder, 2011: n.o.), amely az orosz vezetés szempontjából az ország belső legitimitásának megkérdőjelezéseként tekinthető. Ennek megfelelően az akkor még miniszterelnöki pozícióban lévő Vlagyimir Putyin erre adott 2011. december 8-i reakciója az egyik kiválasztott szöveg az elemzéshez, amelynek angol nyelvű átiratát az orosz kormány hivatalos lapján tették közzé (Official Website of the Russian Government, 2011: n.o.). Másfelől, a parlamenti választásokat követő elnökválasztás kapcsán Putyin több olyan beszédét azonosította az írás, amelyek kapcsolódnak a külföldi befolyás politikai diskurzusához. Ennek megfelelően a dolgozat elemzi Putyin, az elnökválasztás első fordulója előtt adott 2012. február 23-i kampánybeszédét, amelyet az amerikai Cable-Satellite Public Affairs Network dokumentált (C-SPAN.org, 2012). Majd az elnökválasztás első fordulójának estjén, 2012. március 4-én tartott győzelmi beszédét vizsgálja a dolgozat, amely a hivatalos elnöki weboldalon elérhető angol nyelven (President of Russia, 2012: n.o.).

Az ábrázolások feltérképezését és elemzését a biztonságiasítás elméleténél bemutatott kulcsfogalmakon keresztül fogja megtenni a dolgozat. Ennek megfelelően azonosítja a biztonságiasító szereplőt, a védelem tárgyát, a létfenyegetést, a beszédaktust és a közönséget. A beszédaktuson belül elemzi a visszatérő motívumokat, illetve jelentésük tágabb kontextusát a közönség tükrében. Fontos kiemelni, hogy az elemzés egyik módszertani korlátját, amelyet Neumann (2008: pp. 63-65) is megemlít: nyelvi korlátok miatt az elemzés azokra a forrásokra szűkül, amelyek esetében elérhető angol, vagy magyar nyelvű fordítás.

4.2. A biztonságiasítás elemeinek meghatározása

Ebben az alfejezetben a tanulmány feltárja a biztonságiasítási folyamat egyes elemeit az elemzés tárgyának vonatkozásában. Mivel biztonságiasító aktorként az azonosítható, aki egy adott tényezőt létfenyegetésként mutat be és ebből politikai diskurzus kreál (Buzan, Wæver és de Wilde, 1998: pp. 23–24), ezért e politikai szektorban értelmezett esetben a biztonságiasító szereplő is megállapítható. Vlagyimir Putyin hatalmi pozíciójából adódóan befolyással bír a közönségére, legyenek azok a döntéshozók, vagy az orosz állampolgárok. Ebből adódóan ő a biztonságiasító aktor.

A védelem tárgyát a kormány belső legitimitása képezi. Igazodva az elemzés fókuszához itt a belső legitimitás a 2011. december eleji Állami Duma-választásokon megválasztott új orosz kormányzat választópolgárok általi felhatalmazását takarja. A létfenyegetés ebben a kontextusban az orosz kormány számára a külföldről támogatott nem kormányzati szervezetek képében manifesztálódik, akik megpróbálják aláásni a kormány legitimitását, azáltal, hogy megpróbálnak az orosz belügyekbe avatkozni [pl. feltárlják a parlamenti választások során

történt visszaéléseket (Barry, 2011: n.o.)). Tehát a külföldi befolyásból, vagyis a nem kormányzati szervezetek külföldi finanszírozásából adódik az egzisztenciális fenyegetés, amely az orosz kormányzat belső legitimitását veszélyezteti. És mivel a külföldi befolyás a felhatalmazott kormányzat legitimitását vonja kétségbe, ezért Putyin mint biztonságiasító aktor okkal hivatkozik az állam szuverenitásának, nemzetének és országa területi integritásnak védelmére a beszédaktusai keretében.

Különböző beszédek vonatkozásaiban elemzi a dolgozat, hogy az egyes beszédaktusokban milyen narratívák jelennek meg a külföldi befolyással és közvetve az „külföldi ügynökökkel”, vagyis a nem kormányzati szervezetekkel kapcsolatban. Ehhez először a müncheni biztonságpolitikai konferencián elhangzó beszédet veszi alapul a tanulmány.

5. Putyin NGO politikája az első két elnöki ciklusa alatt

5.1. Az NGO-k működését szabályozó jogszabálmódosítás előzményei

A Szovjetunió felbomlása után az ún. társadalmi mozgalmakból alakultak a későbbi nem kormányzati szervezetek az 1990-es évek során (Goncharenko és Khadaroo, 2020: p. 9). Crotty (2009: p. 87) kutatása szerint ugyanis az orosz civilszféra alapvetően gyenge és intézményesült volt, amely aligha meglepő, hiszen a korábbi föderális állam legnagyobb utódállamában előtte évtizedekig nem lehetett létrehozni ilyen alulról szerveződő szervezeteket. Ennek főleg politikai, de részben intézményei okai is voltak, mivel a Szovjetunióban mindent maga alá gyűrt az állam, így ezek a kezdeményezések eleve bukásra voltak ítélve. Mindazonáltal a hatalom sem hagyta, hogy vele szemben kritikus hangok képviseljék a véleményüket bizonyos kényes társadalmi ügyekben. Ez akkor lehetetlen volt. Boris Jelcin elnökségével azonban új időszámítás kezdődött az orosz civil társadalom történetében. 1996-ben ugyanis elfogadták az első, „közhasznú egyesületekről” szóló törvényt, amely hatalmas szabadságot jelentett a civil szervezetek alapítását illetően (Crotty, 2009: pp. 87–88). Épp emiatt kezdetben főleg külföldi donorok (pl. amerikai szervezetek, az Európai Bizottság, stb) adományain keresztül valósult meg e szervezetek finanszírozása, ennek azonban ekkor még nem voltak olyan következményei, mint a Putyin-korszakban (Goncharenko és Khadaroo, 2020: pp. 9–10).

A jogszabály értelmében az Oroszországi Föderáció tiszteletben tart minden olyan szervezetet, amelyet Oroszország területén hoztak létre és betartja a törvényben előírt szabályozásokat. A dokumentumban továbbá meghatározták e szervezetek létrehozásának szabályait, illetve definiálták őket. A szöveg alapján ezek olyan szervezetek, amely nonprofit alapon szerveződnek és céljuk megoldást keresni a dokumentumban meghatározott és egyéb

társadalmi problémákra, valamint elősegíteni az orosz civilszféra fejlődését. A törvény ugyanakkor előírta e szervezetek regisztrációját, bejegyzését (Goncharenko és Khadaroo, 2020).

Ez a jogi keret tehát lehetőséget biztosított az orosz civil társadalom megszerveződésére, sorra alakultak a természetvédő, emberjogi és nőjogi mozgalmak, amelyek szabadon tudtak tevékenykedni, amennyiben szerepeltek a nyilvántartásban. A jogszabályt később, 1999-ben módosították és megkövetelte, hogy a korábban regisztrált szervezetek újra bejegyeztessék magukat. Ennek hatására több NGO-t eltávolítottak a listáról, ám ezek közül több inaktív vagy szimplán „papíron” létező és működő szervezet volt (Crotty, 2009: p.88). 2000-ben Jelcin lemondott és Putyin lépett a helyére az elnöki pozícióban, és ezzel jelentősen megváltozott az orosz állam nem kormányzati szervezetekhez fűződő viszonya is.

5.2. Putyin első elnöksége és a 2006 jogszabálmódosítás

A hatalomváltás egyúttal a gazdasági és belpolitikai válságban szenvedő Oroszország stabilitását is jelentette. Ebben az időszakban az új rezsim megszilárdította a Szovjetunió felbomlása után széteső állami intézményrendszert és újra maga alá gyűrte a társadalmat. Az új hatalmi koalíció, a titkosszolgálati elit, a Jelcin-éra befolyásos tisztségviselői és a gazdasági elit tagjai leszámolt a korábbi kormányzat liberálisabb szárnyával és átalakította az addigi intézményeket. Az addig teljhatalmú oligarchák vesztek befolyásukból, a kiskirályokként működő tartományi kormányzók visszakerültek az államigazgatás ellenőrzése alá és megindult az állami centralizáció (Sz. Bíró, 2019). Megkezdtek a kulcságazatok állami tulajdonba vételét, valamint mindezekkel párhuzamosan elkezdtek átvenni a civilszféra feletti kontrollt.

Az állami ellenőrzés restaurálásának egyik sarkalatos pontja az 1996-os jogszabály módosítása volt. 2006-ban, a posztszovjet térség államaiban végbemenő rezsimváltó „színes forradalmakkal” párhuzamosan vezették be az „új NGO-törvényt” (Goncharenko és Khadaroo, 2020: pp. 10–11). E politikai destabilizációk ugyanis megijesztették az orosz rezsimet, hogy egy ilyen Oroszországban is bekövetkezhet. A döntéshozók, köztük Putyin úgy ítélték meg, hogy az események kiéleződéséhez nagyban hozzájárultak a külföldi finanszírozású civil szervezetek. Épp emiatt kerültek be azok kitételek a törvénymódosításba, amelyek az Oroszországi Föderáció szuverenitását, nemzeti függetlenségét és integritását fenyegető szervezetek működését korlátozzák (Sz. Bíró, 2019). A korlátozások azokra az NGO-kra is vonatkoztak, amelyek külföldi támogatásban részesülnek. A jogszabálmódosítás természetesen nemzetközi visszhangot váltott ki, melyben kifogásolták a meghozott intézkedéseket és aggodalmukat fejezték ki az orosz civil társadalom és demokrácia fejlődését

illetően. Ennek köszönhetően roppant körülményessé vált a nem kormányzati szervezetek és társadalmi mozgalmak működése Oroszországban (Crotty, 2009: p.89).

A változásoknak és a külföldi támogatásokban részesülő szervezetekkel kapcsolatos aggályainak Putyin a müncheni biztonságpolitikai fórumon hangot is adott. A következő alfejezetben ennek beszédnek a diskurzusformáló szerepét vizsgálja meg a tanulmány, a 2007-es beszéd ugyanis megalapozta a későbbi évek repressziós fordulatainak politikai hátterét. Ez a beszédaktus azonban még nem jelöli meg biztonsági kockázatként az NGO-kat, erre egészen a 2011-12-es belpolitikai válságig várni kell.

5.3. A müncheni beszéd elemzése

Az alábbi fejezetben Vladimir Putyin orosz elnök müncheni biztonságpolitikai fórum adott beszédét elemzi a dolgozat. A tanulmány azokat az első megnyilvánulásokat veszi górcső alá, amelyek Putyin későbbi retorikáját megalapozták. Ebben a beszédaktusban tehát azokat a narratívákat elemzi a dolgozat, amelyek az NGO-kkal kapcsolatos repressziós intézkedéseket alátámasztották. A beszéd során egyebek mellett szóba került az Egyesült Államok iraki inváziója és az afganisztáni beavatkozás, valamint a koszovói helyzet. Putyin továbbá azzal vádolta Washington, hogy az európai rakétatelepítési terveivel fegyverkezési versenyt kezd (MTI, 2007: n.o.). Mindazonáltal kitért a dolgozat szempontjából releváns témákra is, mint a nem kormányzati szervezetek. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (továbbiakban: EBESZ) is szóba került, amelynek célja, hogy a biztonság minden aspektusát megvizsgálja. Erről értekezve a már második ciklusát töltő orosz elnök kifejtette véleményét az NGO-kkal kapcsolatban is. Most ebből emeli ki a dolgozat a kutatás szempontjából fontos részleteket.

„És mit látunk ma? Azt látjuk, hogy ez az egyensúly egyértelműen megbomlott. Az emberek megpróbálják az EBESZ-t egy közöséges eszközzé alakítani, amely egy vagy több ország külpolitikai érdekeit hivatott előmozdítani. És ezt a feladatot az EBESZ bürokratikus apparátusa is teljesíti, amely semmilyen módon nem kapcsolódik az szervezet alapítóihoz. A döntéshozatali eljárásokat és az úgynevezett nem kormányzati szervezetek bevonását erre a feladatra szabták. Ezek a szervezetek formálisan függetlenek, de célzottan finanszírozottak és ezért ellenőrzés alatt állnak.”
(President of Russia, 2007: n.o., saját fordítás)

A fentebb olvasható idézetben Putyin, miután meghatározta az EBESZ létrehozásának céljait, kifejezi aggályait a szervezet működésével kapcsolatban. Itt az elnök kifejti, hogy az EBESZ kezd átalakulni egy bizonyos országok külpolitikai érdekeit kiszolgáló nemzetközi intézménnyé. Ráadásul mindehhez – Putyin szerint – a regionális szervezet független apparátusa is hozzájárul. Emellett felszólal a nem kormányzati szervezetek döntéshozatalba bevonása ellen. Mindazonáltal azt is kiemeli, hogy e szervezetek célzottan finanszírozottak és más államok érdekeit szolgálják. Ezzel a félmondattal már megalapozza a beszéd később hangsúlyos, NGO-ellenes hangulatát, amelyben konkrétumokra is kitér.

„Az alapító dokumentumok szerint az EBESZ humanitárius területen arra hivatott, hogy kérésükre segítséget nyújtson a tagországoknak a nemzetközi emberi jogi normák betartásában. Ez fontos feladat. Mi ezt támogatjuk. De ez nem jelenti azt, hogy beavatkozunk más országok belügyeibe, és különösen nem azt, hogy olyan rendszert erőltetünk, amely meghatározza, hogy ezek az államok hogyan éljenek és fejlődjenek. Nyilvánvaló, hogy az ilyen beavatkozás egyáltalán nem segíti elő a demokratikus államok fejlődését. Éppen ellenkezőleg, függővé teszi őket, és ennek következtében politikailag és gazdaságilag instabillá teszi őket.” (President of Russia, 2007: n.o., saját fordítás)

A részlet második felében még kritikusabban fogalmaz, először megemlíti, hogy az EBESZ alapító okirata szerint a tagországok segítséget nyújtanak egymásnak az emberi jogi normák betartásának ellenőrzésében. Ezután azonban kihangsúlyozza, hogy ez nem jelenti a tagországok fejlődési útjainak kijelölését és a belügyeikbe való beavatkozást. Putyin amellel érvel, hogy ez mind gazdaságilag, mind politikailag instabillá és függővé teszi ezeket az államokat. Itt már hangsúlyos a nem kormányzati szervezeteken keresztül belpolitikai manipuláció vádja, s ennek külön színezetet adnak ekkoriban lezajló „színes forradalmak”, amelyekre szavaival közvetve utal az orosz államfő. Ez alapján kirajzolódik, hogy Putyin élesen bírálja a külföldről támogatott NGO-kat, valamint megvádolja azokat és a finanszírozó országokat a belpolitikába való beleszólással.

„Ami a nem kormányzati szervezeteket illeti, ezek aktívan működnek Oroszországban. Igen, új rendszert vezettünk be e szervezetek nyilvántartásba vételére. De ez nem sokban különbözik más országok nyilvántartási rendszereitől. És még nem láttunk semmilyen panaszt

maguktól a nem kormányzati szervezetektől. Nem tagadtuk meg a regisztrációt szinte egyetlen szervezettől sem. Volt két-három olyan eset, amikor egyszerűen formai okokból utasítottuk el, és ezek a szervezetek dolgoznak az alapszabályuk bizonyos rendelkezéseinek kijavításán stb.”

(President of Russia, 2007: n.o., saját fordítás)

A következő részletben Putyin az újságírók kérdéseire válaszolva már kitér a 2006-os jogszabálymódosításra is. Ebben kiemeli, hogy az új regisztrációs rendszer nem sokban tér el a más országokban működőktől és megállapítja, hogy minden rendben van az orosz civil szervezetekkel. És azok a szervezetek is igyekeznek igazodni a módosításhoz, amelyek ennek következtében elestek a regisztrációtól. Mindazonáltal az elnök szavai inkább retorikai eszköznek tűnnek, hiszen ez a törvényváltoztatás sokkal szigorúbb feltételek mellett biztosítja az NGO-k oroszországi tevékenységét. Ebben a szövegben azonban még nem esik szó a külföldi finanszírozásról, vagy a külpolitikai befolyásszerzésről.

„Azt mondhatom, és azt hiszem, mindenki számára világos, hogy amikor ezeket a nem kormányzati szervezeteket külföldi kormányok finanszírozzák, akkor olyan eszköznek tekintjük őket, amelyet a külföldi államok az orosz politikájuk megvalósítására használnak. Ez az első dolog. A második. Minden országban vannak bizonyos szabályok a választási kampányok finanszírozására, mondjuk úgy, hogy a választási kampányokra. A külföldi kormányoktól származó finanszírozás, beleértve a kormányzati kampányokat is, nem kormányzati szervezeteken keresztül történik. És ki örül ennek? Ez normális demokrácia? Ez titkos finanszírozás. A társadalom elől elrejtve. Hol van itt a demokrácia? Meg tudja mondani? Nem! Nem tudja megmondani, és soha nem is fogja tudni. Mert itt nincs demokrácia, itt egyszerűen csak az egyik állam gyakorol befolyást a másokra.” (President of Russia, 2007: n.o., saját fordítás)

A fentebb olvasható részletben már sokkal élesebben bírálja a civil szervezeteket. Ugyanis Putyin kijelenti, hogy ezek a szervezetek külföldi kormányok oroszországi külpolitikai céljait kívánják elősegíteni. Majd a választási kampányok példáján keresztül érvel amellett, hogy a belpolitikai befolyásolási kísérletek nagyrésze a nem kormányzati szervezeteken keresztül valósul meg, hiszen a titkos finanszírozás lehetővé teszi, hogy a kampányokat átláthatatlanul

finanszírozzák külföldről. Érveit a demokráciával támasztja alá, mivel vélekedése szerint ez nem szól másról, minthogy más államok akarnak befolyásolni belpolitikai folyamatokat.

Ez a megállapítás már előkészíti azt az erős retorikai fordulatot, ami a 2011-12-es belpolitikai válság során következett be. De itt még óvatosabban, államokat meg nem nevezve és populista szövegeket kerülve próbálja meggyőzni hallgatóságát az igazáról. Ennek több oka is van. Egyfelől ebben az időszakban Moszkva még érdekelt volt a Nyugattal való együttműködésben és el akarta nyerni az európai döntéshozók jóindulatát. Másfelől az orosz gazdaság jelentős növekedésnek indult a 2000-es években – köszönhetően az olajár és gázár emelkedésnek, így a kormány következmények nélkül emelhetette az orosz állampolgárok bérét és a nyugdíjakat. Ekkor tehát nem volt indokolt a kelleténél erősebb fellépés az éppen formálódó civilszférával szemben. Harmadrészt pedig a civil társadalom sem tudott annyira erőssé válni a Szovjetunió felbomlását követő 20 évben, hogy az fenyegetse a rezsim biztonságát. Mindezek tükrében érthető, hogy itt Putyin még finomabban nyilvánul meg ezekben a témákban. 2010-től azonban megváltozik a nemzetközi környezet. A 2008–2009-es pénzügyi válság okán stagnálásnak indul az orosz gazdaság és a Nyugattal is fagyosabbá válik a viszony.

„De mi abban vagyunk érdekeltek, hogy a civil társadalom fejlődjön Oroszországban, hogy szidja és kritizálja a hatóságokat, segítsen nekik megállapítani saját hibáikat, és az orosz polgárok érdekében korrigálja az intézkedéseiket. Természetesen érdekeltek vagyunk ebben, és támogatni fogjuk a civil társadalmat és a nem kormányzati szervezeteket.” (President of Russia, 2007: n.o., saját fordítás)

A válaszában lezárásaként Putyin kihangsúlyozza, hogy támogatják az orosz civil társadalom fejlődését és a nem kormányzati szervezetek zavartalan működését, mivel ezek segítenek megállapítani és kijavítani a hatósági intézkedések hibáit. Ebből is látszik, hogy az orosz elnök még sokkal visszafogottabban fogalmaz ebben az ügyben, mint később, hiszen ekkor még a Nyugat szimpátiájának elnyerése fontos szempont volt Moszkva számára. Ebben pedig a Nyugat és az Egyesült Államok is érdekelt volt, utóbbi kiváltképp, hisz szüksége volt támaszra az iraki és afganisztáni katonai beavatkozások legitimálása kapcsán. És ebben Oroszország is támogatta az USA-t, mert bízott abban, hogy az amerikai haderő stabilizálni tudja a térséget, és így Moszkvának ezzel nem kell majd foglalkozni. A történelem azonban nem igazolta ezt a feltételezést. A jövő pénzügyi világválságot, ridegebb orosz-amerikai viszonyt és instabil Közel-Keletet hozott.

6. A represszív fordulat utáni orosz NGO-politika

6.1. A 2011-12-es belpolitikai válság és következményei

Ebben az alfejezetben a dolgozat ismerteti a 2011-12-es időszak belpolitikai válságának körülményeit és hatásait. Ahogy arra Sz. Bíró (2016) rávilágít, Vlagyimir Putyin két elnöki ciklusa alatt (2000–2008) Oroszország gazdasága évről évre jelentősen növekedett, amely megszilárdította az elnök hatalmát, aki ezáltal széleskörű támogatásra tett szert az orosz társadalom körében. Ezt követően a 2008–2009-es pénzügyi válság alatt tapasztalt gazdasági visszaesés ellenére sem ingott meg a kormányzó orosz politikai erők pozíciója, amelyet ekkor már Dimitrij Medvegyev elnök irányított (miközben Putyin miniszterelnöki tisztséget töltött be). Ugyanakkor az orosz vezetés támogatottsága a 2010-es évek elejétől kezdve jelentősen csökkent, amely a kormányzat mérsékelt eredményeit helyezte kilátásba a 2011-es parlamenti és a 2012-es elnök választások megmérettetésein (Sz. Bíró, 2016: pp. 3–5).

A 2011-es orosz Állami Duma-választások² előtt Putyin és Medvegyev bejelentették, hogy egymás pozícióit váltva indulnak a választásokon, vagyis Putyin elindul a harmadik elnöki ciklus megszerzésért. Ez tovább fokozta az elégedetlenséget és a választások körüli társadalmi mobilizációit. Tartva a potenciális választási visszaélésektől, amelyek a kormányzópárt, az Egységes Oroszország párt hatalmának megtartását kívánták szavatolni, az ellenzéki erők is mozgósították támogatóikat a választások szabályos lebonyolításának megfigyelésére (Sz. Bíró, 2016: p. 6).

Ezáltal a 2011. december 4-én lezajlott parlamenti választásokon, amelyen végül Putyin Egységes Oroszország pártja szerzett többséget, több választási visszaélést is dokumentáltak (Tkachenko, 2011: n.o.). Ezeket az elismert orosz választási statisztika szakértő, Szergej Szpilkin is feltárta matematikai modelljeinek segítségével (Sz. Bíró, 2016: p. 7). Sőt, eredményeivel kapcsolatban az Egyesült Államok és az Európai Unió is aggályokat fogalmazott meg. 2011. december 8-án Hillary Clinton az EBESZ plenáris ülésén például kiemelte, hogy az orosz parlamenti választások „*sem szabadok, sem tisztességesek*” nem voltak (U.S. Department, 2011: n.o., saját fordítás), mivel a regionális szervezet megfigyelőinek előzetes jelentése a választások tisztaságáról több visszaélést is közölt. A volt külügyminiszter

²Az Állami Duma az Oroszországi Föderáció kétkamarás parlamentjének az alsóháza, amely 450 képviselőből áll. A Szövetségi Gyűlés, amely az ország legfelsőbb törvényhozó testülete, felsőháza a Szövetségi Tanács (The State Duma, 2018: n.o.).

továbbá aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a független orosz választási megfigyelő szervezet, a Golosz weboldalát is kibertámadások érték a választások során. Emellett pedig felszólította az orosz kormányzatot, hogy tegyen lépéseket az EBESZ megfigyelőinek ajánlásai alapján a választások tiszta menedzselése érdekében (U.S. Department, 2011: n.o.).

A választásokat követően több ezer fő ellenzéki tüntetések vették kezdetüket Moszkvában. Putyin a helyzetre adott első reakciójában, amit az elnökválasztási kampányának támogatására szervezett Összoroszországi Népfront koordinációs tanácsának ülésén mondott (Elder, 2011: n.o.), összefüggésbe hozta az orosz ellenzéki tüntetéseket a külföldi hatalmak közvetlen agitációjával (pl. Hillary Clinton amerikai külügyminiszter nyilatkozatával). Továbbá elítélte a választásokba való közvetett külföldi beavatkozást is (pl. szervezetek finanszírozásán keresztül) (Guttermann és Bryanski, 2011: n.o.).

Ezzel párhuzamosan az orosz hatalom eljárást indított a Golosz ellen, mivel az a kormány tagjai szerint az Egyesült Államok anyagi támogatásában részesült. És noha a szervezet több mint 4500 választási visszaélést dokumentált, a kormány azzal vádolta, hogy a külföldi támogatást az orosz rezsim megbuktatására akarják használni (Barry, 2011: n.o.).

Végül a tüntetések nem vezettek a parlamenti választások megismétléséhez, így a kiírás szerint, márciusban lezajlott Oroszországban az elnökválasztás is, amelyet Putyin nyert meg. Az orosz politikai vezetés felismerve támogatottságának megrendülését (egyebek között) repressziós eszközökkel erősítette meg hatalmát. Ebben az időszakban több olyan törvénymódosítást szavaztak meg, amelyek korlátozták a kormánykritikus erőket, például a szabálysértési szankciók aránytalan megnövelésével, de ekkor terjesztették be a „külföldi ügynök” törvénycsomagot is, amely lényegesen megnehezítette az orosz nem kormányzati szervezetek működési feltételeit (Sz. Bíró, 2016: pp. 5-16).

6.2. A „külföldi ügynök” szervezetekről szóló törvénymódosítás hatásai

2012. júliusában beterveztették az úgynevezett „külföldi ügynök” törvénymódosításokat is (Gorbunova, 2013: n.o.), amelyek az NGO-k működésének feltételeit szabályozták Oroszországban. A törvénycsomag az olyan közvéleményt befolyásoló tevékenységgel rendelkező civil szervezetek ellen irányult, amelyek külföldi finanszírozást kaptak. Az orosz politikai vezetés szemében ugyanis kockázatot jelentettek az olyan külföldi támogatású NGO-k, amelyek a régió más országaiban szerepet játszottak uralkodó politikai rezsimet leváltó „színes forradalmakban”. A már júliusban elfogadott törvénycsomag egyebek között megkövetelte az „külföldi ügynök” stigma megjelölését és listázását az érintett szervezeteknél, illetve megnövelte a működésük adminisztratív terheit (pl. negyedéves beszámolási

kötelezettség, jelentős pénzügyi bírságok kilátásba helyezése) (Bidder, 2012: n.o.; Sz. Bíró, 2016: pp. 11-13).

Mindemellett a törvény olyan szervezetek működését korlátozza, amelyek politikai tevékenységet folytatnak. Ezáltal létrejött egy megkülönböztetés a politikai és szociális tevékenységet végző NGO-k között. A distinkció azonban nem egyértelmű, mivel politikai tevékenység alatt a hatalom mindazon cselekedeteket érti, amelyek a rezsimeket veszélyeztetik. Ilyenek a demokráciával, emberi jogokkal és kormányzással foglalkozó szervezetek. Ezzel szemben azok a civil szervezetek, amelyek az állam munkáját segítve egészségügyi, oktatási és művészeti kérdésekre orientálódtak, nem jelentenek kockázatot a Kreml számára, hisz nem kérdőjelezzik meg annak intézkedéseit (Russell, 2022: p. 9).

A fentebb leírtak alapján megállapítható, hogy a 2006-os törvénymódosításhoz képest egy radikális fordulat következett be. Ez pedig egyúttal a putyini rendszer autokratikus átmenetének egyik sarokpontjának tekinthető, hiszen a kormányzattal kritikus NGO-k ellehetetlenítése egy a hibrid rezsimekre jellemző repressziós lépés, amely a rendszer stabilitásának és konszolidációjának szavatolását garantálja. A nem kormányzati szervezetek kérdése tehát sokkal fontosabbá vált, s ahogy az az elemzésből kiderül, Putyin a politikai diskurzusból is elkezdte kiemelni ezt, ugyanis a civilszféra ekkor már nem pusztán politikai probléma, hanem biztonsági fenyegetés volt (a hatalom számára).

6.3. A 2011-12-es beszédaktusok elemzése

A tanulmány ebben az alfejezetben biztonságiasító lépés szempontjából megkerülhetetlen beszédaktust, Putyin Összoroszárszági Népfrent koordinációs ülésén elhangzott felszólalását elemzi. Az akkor még miniszterelnöki pozícióban lévő Putyin az ülésen Ekaterina Lakhova, az Orosz Nők Szövetségének elnöke kérdésére válaszolt. A nőjogi NGO képviselője kérdésének apropóját Hillary Clinton fentebb említett kijelentései adták. Lakhova kérdése ugyanis arra irányult, hogy milyen lépéseket javasol az orosz kormányzat az oroszországi nem kormányzati szervezetek állami és külföldi támogatásának szabályozása kapcsán. Válaszában Putyin, a biztonságiasító aktor több elemet is kiemelt, amelyek relevánsak a narratíva megértéséhez. Monológjában először felhívja a figyelmet arra, hogy egészen addig nincs probléma a belföldi nem kormányzati szervezetek külföldi anyagi támogatásával, amíg e pénzbeli segítség nem politikai tevékenységek támogatására irányul.

„De amikor külföldi pénzt fektetnek be politikai tevékenységekbe az országon belül, akkor ez elgondolkodtató lehet. Különösen visszataszító, ha

külföldi pénzt juttatnak a választási folyamatokba. Ez egyszerűen megengedhetetlen. Ezt szem előtt kell tartanunk, mindannyiunknak, beleértve a képviselőket is.” (Official Website of the Government of the Russian Federation, 2011: n.o., saját fordítás)

A fentebb olvasható részletben Putyin tehát amellet érvel, hogy azok a szervezetek, amelyek külföldi támogatásban részesülnek, beavatkoztak a 2011-es választási folyamatokba. Ebből fakadóan a külföldi befolyás eszközeként megjelenik a külföldi finanszírozás mint fenyegetés. Putyin értelmezésében külföldi befolyás mögött az Egyesült Államok arra irányuló törekvése áll, hogy éreztessék, az USA befolyással bír az orosz belpolitikára. Ezáltal a külföldről finanszírozott civil szervezetek a politikai diskurzusnak már nem részei, azonban itt még nem válnak biztonsági kockázattá, hiszen a nemzeti szuverenitásra való hivatkozás még nem jelenik meg, mint érv.

„Ezért ezt itt a Népfronton belül és a képviselőkkel meg kell vitatnunk: ki kell dolgoznunk a szuverenitásunk védelmének formáit, meg kell védenünk magunkat a külső beavatkozástól. Például van egy belső törvényünk, amely szabályozza [a finanszírozásukat]... Nem vagyunk ellene, mindannyian támogatjuk, hogy külföldi megfigyelők figyeljék a politikai folyamatot, a választási folyamatot.” (Official Website of the Government of the Russian Federation, 2011: n.o., saját fordítás)

Mivel a Népfront Putyin vezetésével alakult (MTI, 2011: n.o.), a hatalmi viszonyok tekintetében megállapítható, hogy hierarchikusak. Következésképp, Putyin mondanivalója nagyobb hatással van erre a közönségre. Ennek kapcsán Putyin folytatja gondolatmenetét és beemeli a védelem tárgyát is a diskurzusba, amely az orosz állam szuverenitása: azáltal, hogy megkérdőjelezi a 2011-es parlamenti választások kimenetelét és vele a kormány legitimitását, a kormány ezt a politikai stabilitást érintő fenyegetésként érzékeli. Válasza további részében ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az orosz kormány nem gátolja meg a külföldi megfigyelők választási monitorozását. Mindazonáltal azt is világossá teszi, hogy minden külföldi manipulációs kísérlet megengedhetetlen, amennyiben az nem a rezsim fennmaradását szolgálja.

„Meg kell védenünk magunkat a belügyeinkbe való beavatkozástól, és meg kell védenünk szuverenitásunkat, ez az orosz társadalom egészének érdeke.” (Official Website of the Government of the Russian Federation, 2011: n.o., saját fordítás)

A nőjogi szervezet elnökének címzett válaszában Putyin szót ejt arról is, hogy lépéseket kell tenni az állam szuverenitása, vagyis a kormány belső legitimitásának védelme érdekében, amit az orosz beügyekbe beavatkozni kívánó külföldi hatalmak által támogatott szervezetek fenyegetnek. Ennek hatékony eszközét pedig az NGO-k működését és finanszírozását ellenőrző jogszabályok szigorításában látja. Ezzel pedig már beemeli a diskurzusba a jövőbeli intézkedések meghozatalának lehetőségét.

*„De nekünk kötelességünk megvédeni a szuverenitásunkat.
Gondolkodnunk kell a jogszabályok javításán, és a büntetések szigorításán
azokkal szemben, akik egy külföldi állam nevében dolgoznak, és
megpróbálják befolyásolni a hazai politikai folyamatokat.” (Official
Website of the Government of the Russian Federation, 2011: n.o., saját
fordítás)*

Ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a biztonságiasítás közönsége jelen szituációban az Összoroszországi Népfrent képviselői, amit az Egységes Oroszország párt, illetve a tömörülést alkotó különböző NGO-k képviselői tesznek ki. E képviselők olyan politikai döntéshozók, kiknek többsége regionális szinten bejutott a Dumába 2011-es a parlamenti választáson (Official Website of the Government of the Russian Federation, 2011: n.o.), emiatt ők formális legitimitást adhatnak Putyinnak a nem kormányzati szervezetek működését szigorító intézkedések meghozatalára, ami később meg is valósul a 2012-ben bevezetett „külföldi ügynök” törvénymódosítás formájában. Közvetve viszont a széles publikum is beazonosítható közönségként, hiszen több nemzetközi médiumon (pl. The Guardian, lásd Elder, 2011: n.o.), illetve az orosz kormány hivatalos lapján is közé lett téve a beszéd és annak átirata (Official Website of the Russian Federation, 2011: n.o.).

Miután Putyin bejelentette, hogy az elnökválasztáson ő indul Medvegyev helyett, 2012. február 23-án a Luzsnyiki stadionban több tízezer ember előtt tartott kampánybeszédet (Sandford, 2012: n.o.), amelyben egy dicsőséges Oroszországról alkotott vízió, illetve az ország belső problémáira megoldást kínáló kampányígéret is felmerültek. Azonban a legfontosabb részlet, amely fentebb felvázolt narratívákhoz kapcsolódik és a beszédben elhangzik, a következő:

*„Készek vagyunk nemcsak dolgozni érte, hanem meg is védeni azt
[Oroszországot], mindig és mindenkor. Senkit nem engedünk a
belügyeinkbe [avatkozni]. Nem hagyjuk, hogy bárki ránk erőltesse az*

akarátát, mert nekünk megvan a saját akaratunk. Ez mindig és mindenkor győzelemre segített bennünket. Győztes nemzet vagyunk. Ez a génjeinkben van. A DNS-ünkben van. Nemzedékről nemzedékre.” (C-SPAN.org, 2012: 00:18:30–00:19:10, saját fordítás)

Putyin ebben a részletben ismét a külföldi befolyás fenyegetését hozza be, amelytől meg kell védeni Oroszországot. A külső beavatkozás fenyegetésének elhárítására pedig a néptől kér felhatalmazást, hiszen az elnökké választása garantálja, hogy el tudja járni az állam érdekében és minden szükséges lépést meg tudja tenni a fenyegetés elhárítása érdekében. Ebben az esetben tehát már bővül a közönség köre, a kampánybeszéd ugyanis közvetlenül az orosz néphez szól, amely formális támogatásával, vagyis a leadott szavazataival hozzájárulhat ahhoz, hogy Putyin megvédje az orosz államot a külföldi befolyástól.

Az utolsó releváns beszéd, amelyet a kutatás a biztonságiasítás szemléltetésére hoz, Putyin 2012. március 4-én, a Kreml előtt mondott és a népnek intézett győzelmi beszéde. Az érzelmes felszólalás kontextusa, hogy Putyin már az elnökválasztás első fordulójában megszerezte a szavazatok több mint 60 százalékát, amivel már akkor eldöntötte annak kimenetelét (Heritage és Faulconbridge, 2012: n.o.). A beszédben egyfelől általánosságban megköszöni a választóknak, hogy szavaztak, másfelől hangsúlyozza, az ő győzelme az orosz nép sikere is. Érvelése szerint ezzel az oroszok megmutatták, hogy nem engednek semmilyen külföldi befolyás térnyerésének az orosz belpolitikában.

„Megmutattuk, hogy népünk tudja, hogyan kell különbséget tenni a változás és a megújulás vágya és az olyan politikai provokációk között, amelyek egyetlen célja: Oroszország államiságának aláásása és a hatalom bitorlása. Oroszország népe ma megmutatta, hogy az ilyen scénáriók itt nem vezetnek sehová. Soha nem lesznek sikeresek!” (President of Russia, 2012: n.o., saját fordítás)

Ebben a részletben a politikai provokációval visszautal a 2011-es választás eredményeinek külföldi megkérdőjelezésére, illetve az ez ellen való kiállására, mint biztonságiasító aktor. Összességében a három beszédből kirajzolódik egy biztonságiasító lépés, amelynek intézkedései végül a 2012-ben elfogadott „külföldi ügynök” törvény elfogadásához vezettek. Ez a biztonságiasító lépés formális eredményeként értelmezhető.

7. A Krím annektálásának hatásai az orosz NGO-politikára

7.1. A Krím-félsziget annektálása és következményei

Miután az orosz rezsim támogatottsága a gazdasági visszaesésnek, a 2011-12 belpolitikai válságnak, illetve a béremelések leállításának köszönhetően zuhanni kezdett egy sor, már korábban említett repressziós intézkedést vezetett be az ellenzék és az elégedetlenkedők elhallgattatására. Ám mindez nem volt elég ahhoz, hogy a Kreml biztos legyen hatalmi pozícióinak megőrzésében, ezért inkább a posztszovjet térség felé fordultak, hogy egy látványos külpolitikai manőverrel eltereljék a figyelmet a súlyos belpolitikai problémákról.

Ennek lett áldozata az egyébként is belpolitikai krízissel küzdő Ukrajna, amellyel az orosz állam már évtizedek óta hadakozott – egyebek között – a gázellátás ügyében. Ugyanis a putyini rendszer elemi érdeke az volt, hogy Ukrajna Oroszországtól függő állam maradjon és ne integrálódjon az Európai Unióba (továbbiakban: EU), vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe (továbbiakban: NATO). Annak dacára, hogy az EU-és a NATO-tagság távoli cél lehet Ukrajna számára, az emberi jogi, jogállami és gazdasági problémák miatt, Oroszország tartott attól, hogy amennyiben a nyugati szomszéd fejlődési pályára áll, az felébreszthet az orosz társadalomban egyfajta vágyat a felzárkózásra, amelynek gátja a regnáló hatalom (Sz. Bíró, 2019) Továbbá gazdasági érdekek is fűzték az Oroszországi Föderációt Ukrajnához, hiszen a posztszovjet legnagyobb gazdaságával tudta volna csak megvalósítani az orosz vezetésű Eurázsiai Gazdasági Unió nagyszabású tervét. Putyin tudta, az ukránok nélkül vállalkozása kudarcra van ítélve, ezért biztosítani kellett, hogy Ukrajnában oroszbarát kormány legyen hatalmon (Sz. Bíró, 2016: p.16). Ez azonban megbukni látszott, amikor Viktor Janukovics elnök kihátrált az Európai Unióval megkötendő társulási szerződésből. Az ezt követő óriási megmozdulások, az ún majdan, elsöpörték Janukovics rendszerét. Az ukrán elnök pedig Oroszországba menekült.

Ennek következtében Oroszország mozgástere jelentősen beszűkült. Emiatt 2014. márciusában váratlan lépésre szánta el magát: területéhez csatolta a Krím-félszigetet. És miközben ez a lépés teljesen elidegenítette Ukrajnát a gazdasági reintegrációtól és válaszlépésekre késztette a Nyugatot, addig kétségtelenül nagy belpolitikai haszonnal járt a putyini rendszer számára. Ugyanis Oroszországban újból egekbe szökött Putyin népszerűsége a „miénk a Krím”-politikának köszönhetően (Sz. Bíró, 2016: p.17).

Azonban ez külpolitikai cselekedet és a kelet-ukrajnai megyék fellázítása együtt járt Moszkva politikai elszigetelődésével. A válaszul bevezetett EU-s és amerikai szankciók éppen azt a szektort érintették, amely az orosz gazdaság húzóágazata: az energetika. Így a gazdaság

tartós stagnálása tovább mélyült, így a Kreml kénytelen volt felvenni az „ostromlott erőd” szerepét, amelyet azóta is előszeretettel hangoztat mind bel-, mind külpolitikai megnyilvánulásaiban. Természetesen ez kapóra jött, hiszen a gazdasági visszaesést betudhatták a nyugati szankcióknak. Emellett pedig ezt kihasználva felszámolták a belső ellenzéket is. A hatalom körüli személyi változások és a 2016-os Duma választások ismételt elcsalása is arra utalnak, hogy Putyin és köre bizalmatlan hatalmuk stabilitását illetően. Ezt erősíti az is, hogy az orosz elnök ebben az időszakban egy csak neki felelős erőszakszervezetet hozott létre, az ún. Nemzeti Gárdát, melynek létszáma még az orosz szárazföldi haderő számát is meghaladhatja. Ugyanakkor történt még egy fontos esemény, ismét módosították ugyanis az NGO-kra vonatkozó jogszabályt, e kiegészítés neve pedig nem más, mint a „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénymódosítás.

7.2. A „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénymódosítás hatásai

2015-ben az orosz Büntető Törvénykönyv módosításaként került bele egy újabb passzus a „külföldi ügynököket” listázó, NGO-kat szabályozó jogszabályba. A módosítás értelmében büntetőjogi felelősségre vonhatók mindazok a magánszemélyek és nem kormányzati szervezetek, amelyek célja az Oroszországi Föderáció alapvető értékeinek megsértése. Az intézkedés tehát ugyancsak a külföldi finanszírozású civil szervezetek ellen irányul, azonban ez már lehetőséget biztosít a hatóságoknak, hogy börtönbüntetéssel sújtsák, bírósági eljárás nélkül betiltsák, vagy kitiltsák Oroszországból ezeket a szervezeteket (Russell, 2022: pp. 7–8). Ennek következtében a kizárólag állami támogatásokból fenntartott állami NGO-kon kívül két opciójuk maradt a civil szervezeteknek. Egyfelől dönthetnek úgy, hogy regisztráció nélkül folytatják tevékenységüket, vagy szimplán megszüntetik azt (Dubrovsky, 2015: p. 21).

Mindez ráerősít arra feltételezésre, hogy az orosz hatalom retteg egy oroszországi „színes forradalom” bekövetkezésétől, veszélyben érzi a rezsim biztonságát és mindent megtesz a civil társadalom teljes ellehetetlenítése érdekében, hiszen egy szervezett megmozdulást ezekből a mozgalmakból jól lehet koordinálni – legalábbis Putyin és köre ezt feltételezik. Ugyanakkor, ahogy Dubrovsky (2015: p. 21) is kiemeli, a módosítás egyfajta öncenzúrát is megkövetel a nem kormányzati szervezetek részéről, aminek már a Krím annektálását követő „ostromlott erőd” retorika megágyazott. Továbbá azt is ki kell hangsúlyozni, hogy mind a „külföldi ügynökökről”, mind a „nemkívánatos” szervezetekről szóló módosítások kiterjedt korlátozások, vagyis nemcsak szervezeteket, hanem médiumokat és egyéneket is érintenek. 2022-ben 50 szervezet szerepelt az Igazságügyi Minisztérium „nemkívánatos” szervezeteket nyilvántartó listáján, köztük olyan amerikai kötődésű NGO-kkal, mint az Open Society

alapítványok, a Freedom House, vagy más Krímhez és Ukrajnához kötődő mozgalmak. E szám azonban a háború kitörésével és a későbbi kiegészítések hatályba lépésével tovább emelkedett (Russell, 2022: pp. 7–8).

A jogszabálmódosítás egyúttal a biztonságiasító folyamat fokozódását is előidézte, mivel az Oroszország szuverenitására és nemzeti egységére összpontosító, Nyugat- és NGO-ellenes retorika a törvény jogerőre emelkedésével újabb lendületet vett, amire a Krím annektálását követő „ostromlott erőd” attitűd csak ráerősített. Ennek szemléletes példáit elemzi a dolgozat a következő alfejezetben, ahol Putyin azon beszédeiből válogat, amelyeket a kormány tisztviselői és a titkosszolgálatok számára, illetve az NGO-knak szervezett konferenciákon adott.

7.3. A morális támogatottság vizsgálata

A biztonságiasítási kísérlet morális támogatottságának megítéléséhez a közvélemény vélekedését is szükséges elemezni. Oroszország vezető független közvéleménykutatója a Levada Center több felmérést is végzett az „külföldi ügynök” törvényekkel kapcsolatban, amelynek listájára ironikusan maga is felkerült 2016-ban (BBC, 2016: n.o.). 2015-ös kutatásukban az előző évi 36 százalékról 41 százalékra emelkedett azoknak a válaszadóknak az aránya, akik jogosnak látták az orosz hatóságok fellépését az „külföldi ügynökökkel” kapcsolatban (Levada Center, 2015: n.o.).

2017-es felmérésük az „külföldi ügynök” törvényhez és tágabban véve a fogalomhoz való attitűdöket vizsgálta a válaszadók körében. Elemzésük rávilágított, hogy a megkérdezettek 73 százaléka nem is hallott a törvényről, illetve többségük (57 százalék) inkább negatív jelentést kapcsolt a fogalomhoz. Arra a kérdésre, hogy elsődlegesen mire asszociálnak az „külföldi ügynök” kifejezés kapcsán, a válaszadók 45 százaléka jelölte a „kém, szervező, külföldi hírszerzés, kettősügynök, beszivárgott, szervezett” válaszlehetőséget; ezt követően a második helyen, csupán 7 százalék választotta a következő fogalomcsoportot. (Levada Center, 2017: n.o.) Ez aligha meglepő, hiszen még a szovjet időkből megmaradt a fogalom negatív konnotációja, ugyanis akkoriban külföldi ügynöknek az állam ellenségeit, a kémkedéssel vádolt, amerikai kollaboránsokat nevezték (Goncharenko és Khadaroo, 2020: p.12).

Ezekből az eredményekből következik, hogy a vizsgált időszakban az „külföldi ügynök” témakör feltehetően nem rendelkezett széleskörű társadalmi beágyazottsággal, amely nem támasztja alá a biztonságiasító folyamat morális támogatottságának létét. Ugyanakkor az eredmények abba az irányba mutatnak, hogy az oroszok fogékonyak a kifejezésre, amely elősegítheti a biztonságiasítási kísérletet.

7.4. A 2014-20-as beszédaktusok elemzése

Vladimir Putyin 2015. május 23-án írta alá az új törvénymódosítást (Radio Free Europe, 2015: n.o.), melynek értelmében az orosz hatóságok elkezdtek listázni a hatalom számára kellemetlen ügyekkel foglalkozó szervezeteket és mozgalmakat. Putyin már egy évvel korábban, 2014-ben pedzegette az újabb módosítások szükségességét, amikor a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (továbbiakban: FSZB) ülésén szólalt fel. A beszédben egyebek mellett arról értekezett, hogy az érvényes jogszabályok alapvetően elérték céljukat, egyre kevesebb a „külföldi ügynök” szervezet az Oroszországi Föderáció területén, azonban van még mit javítani a jelenlegi rendszeren.

„Az oroszországi törvények ma biztosítják a szükséges feltételeket ahhoz, hogy a nem kormányzati és állami szervezetek szabadon és átláthatóan dolgozhassanak. De soha nem fogjuk elfogadni, hogy destruktív célokra használják őket. Nem fogadunk el olyan helyzetet, mint ami Ukrajnában történt, amikor sok esetben a nacionalista és neonáci csoportok és militánsok, akik az alkotmányellenes államcsíny csapásirányítói lettek, nem kormányzati szervezeteken keresztül kaptak finanszírozást külföldről.”

(President of Russia, 2014: n.o., saját fordítás)

Az ekkor harmadik ciklusát töltő elnök felszólalásából egyértelmű, hogy úgy érzi, a jogszabályok elérték hatásukat, az NGO-kat maga alá gyűrte az állami hatóságok. De ebben már utal arra is, hogy a hatalom nem tűri a Krím annektálásával egyet nem értő csoportok tevékenységét az országban. Megbélyegzi ezeket a szervezeteket és lázadó, militáns, illetve náci csőcseléknek állítja be azokat a mozgalmakat is, amelyek az emberi jogi visszaéléseket próbálták feltárni a térségben. Ezáltal összemosza a szélsőségeket a humanitárius tevékenységeket végző civil kezdeményezésekkel. És ezzel együtt még államcsínynek is aposztrofálja az ukrajnai rezsimváltást, amely valóban alkotmányellenesen ment végbe (Csernicskó, 2016: p. 33).

Mindazonáltal egy ilyen vád meglepő egy olyan állam vezetőjétől, aki éppen azt nehezményezi, hogy külföldi hatalmak szólnak bele a belügyeikbe. A megnyilatkoztatás arra enged következtetni, hogy Putyin egészen addig tartja elfogadhatatlannak a külföldi beavatkozásokat, ameddig azok nem a rezsim érdekeit szolgálják. És ezúttal is megjelenik a felszólalásában a külföldi támogatású nem kormányzati szervezetek toposza, amely nyomatékosítja a külföldi beavatkozások kockázatát az Oroszországi Föderációra nézve.

„A nyugati titkosszolgálatok továbbra is megpróbálják felhasználni az állami, nem kormányzati és politizáló szervezeteket saját céljaik elérésére, elsősorban a hatóságok lejáratására és az oroszországi belső helyzet destabilizálására. Már most tervezik akcióikat a 2016-2018-as választási kampányokra.” (President of Russia, 2015a: n.o., saját fordítás)

Az ugyancsak az FSZB ülésén adott, 2015-ös beszédében Putyin még komolyabb vádakat fogalmaz meg az NGO-kkal szemben. Egyenesen odáig megy, hogy a nyugati titkosszolgálatokat vádolja az orosz politikai rendszer destabilizálásának szándékával. És mindezt a közelgő, 2016-os Duma választásokkal és a 2018-as elnökválasztással köti össze, hogy ezzel is aláássa e szervezetek hitelességét. Ezekről ugyanis e közelgő voksolások manipulációját várja az orosz államfő. Vagyis a rezsim által elkövetett választási csalásokat, amelyeket Szergej Szipilkin ismét kimutatott matematikai modelljeivel, az NGO-kra próbálja hárítani (Sz. Bíró, 2016: p. 7).

A vádaskodás azonban érthető, hiszen a „miénk a Krím” eufória ekkora már múltban volt, ám a gazdasági és társadalmi problémák egyáltalán nem oldódtak meg Oroszországban, sőt csak tovább fokozódtak. Ebben az időszakban növekedett a szegénységi küszöb alatt élők száma, valamint az alsó és felső társadalmi osztályok közötti szakadék is kiszélesedett. A gazdaság stagnálása pedig folytatódott, amit a szankciók csak felgyorsítottak. Ilyen válságos helyzetben érthető, hogy Putyin bűnbakot keres, egyrészt a támadó Nyugat, másrészt az érdekeiket kiszolgáló NGO-k képében. Noha az „ostromlott erőd” mentalitás jegyében a Nyugat-ellenesség erőteljesebb volt minden másnál, kétségtelen, hogy a nem kormányzati szervezetek elleni kampány is új lendületet vett.

„Pontosan ezért vezettük be a "külföldi ügynök" fogalmát, hogy a külföldi államok ne használhassanak ilyen eszközöket a belügyeinkbe való beavatkozásra. Mindazonáltal ez a tevékenységi kör további szabályozást, további elemzést és megfelelő döntéshozatalt igényel. Tehát ezen továbbra is együtt fogunk dolgozni.” (President of Russia, 2015b: n.o., saját fordítás)

A következő idézet már Putyin Társadalmi Kamara plenáris ülésén adott beszédéből származik. Ebben arról értekezik, hogy ugyan a „külföldi ügynök” törvény beváltotta a hozzá fűzött reményeket, de még bőven van teendő, ha az állami szervek meg akarják óvni az Oroszországi Föderációt a külföldi beavatkozásoktól. A részletben tehát már utal a frissen elfogadott „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénycsomaggal kapcsolatos várakozásaira.

E szigorításokat „*megfelelő döntéshozatal*”-nak aposztrofálja (President of Russia, 2015b: n.o., saját fordítás), ami jelzi, hogy a fellépések nem elégségesek a rendszer biztonságának szavatolása érdekében. Mivel további intézkedéseket tenni, ezért nem kétséges az sem, hogy a repressziós eszközök nem fognak finomodni, hanem Oroszország fokozatos nemzetközi elszigetelődésével együtt fognak fokozódni. És ezt támasztja alá a megjegyzés, mely szerint tovább kell dolgozni egy tökéletes ellenőrzési szisztéma kialakítása érdekében.

„Folyamatosan provokálnak és megpróbálnak konfrontációra készíteni bennünket. Folyamatos kísérleteket látunk arra, hogy beavatkozzanak belügyeinkbe, hogy destabilizálják a társadalmi és politikai helyzetet Oroszországban.” (President of Russia, 2017a: n.o., saját fordítás)

Az FSZB egyik 2017-es ülésén Putyin már azt is kijelenti, hogy e szervezetek folyamatosan megkísérlik destabilizálni Oroszországot a belügyeikbe avatkozással. Mindeközben az Oroszországi Föderáció valóban beavatkozik Ukrajnában, és ekkor ezt már leplezni sem akarják, hisz a maláj repülőgép lelövése egyértelműsítette a Kreml célkitűzéseit. Egy a grúz konfliktushoz hasonló befagyasztott háborúval akarják kikényszeríteni, hogy Ukrajna elálljon a nyugati integrációtól és szorosabbra fűzze kapcsolatait Oroszországgal. Ennek feltétele pedig egy olyan rezsimváltás, amely oroszbarát elemeket hoz hatalmi pozíciókba. Mindazonáltal az NGO-kra helyezett nyomás érezhetően nőtt, hiszen eközben lezajlott egy újabb (elcsalt) választás, amely ugyan 2003 óta először ismét alkotmányozó többségbe hozta a hatalompártot, mégis megingatta a Putyin iránt elkötelezett hívek táborát. A „miénk a Krím” láz elmúlt, hiszen az emberek érzik, hogy semmivel sem élnek jobban, mint azelőtt és a szankciók is kezdik megtenni hatásukat. Jó ürügy mindez arra, hogy az egészet a külföldi hatalmakra és az őket kiszolgáló, külföldről finanszírozott nem kormányzati szervezetekre fogják.

„A külföldi ügynökök listája csaknem a felére csökkent, számuk 165-ről 89-re, ami az Oroszországi Föderációban bejegyzett nonprofit szervezetek teljes számának mindössze 0,39 százalékát jelenti. Emellett 2017-ben négyszer kevesebb szervezetet vettek fel a jegyzékbe, mint 2016-ban. Mint tudják, ahhoz, hogy egy nonprofit szervezetet levegyenek a listáról, vagy fel kell hagynia a politikai tevékenységgel, vagy meg kell tagadnia a külföldi pénzek fogadását. A nonprofit szervezetek elég aktívan a második utat választják.” (President of Russia, 2017b: n.o., saját fordítás)

A Putyin tanácsadóiként funkcionáló Civil Társadalmi és Emberi Jogi Tanács egyik ülésén az orosz elnök hosszasan taglalta, hogy a „külföldi ügynök” törvénycsomag mennyire hatékony működik, hiszen a kimutatások alapján jelentősen csökkent e bejegyzett szervezetek száma az előző évekhez képest. Azt nem említve, hogy ezek nagy része vagy beszüntette tevékenységét, vagy betiltották azt. Mindazonáltal kiáll amellett, hogy többségében a külföldi pénzek megtagadása és a politikai tevékenység beszüntetése mellett döntenek, holott mindez független mérések szerint nem így van (OVD-Info, é.n.). A hatalom számára kellemetlen ügyekkel foglalkozó NGO-k szignifikáns része ugyanis be és/vagy ki lett tiltva az ország területéről. Kétségtelen azonban, hogy számuk stagnál, ugyanakkor ez korántsem jelenti azt, hogy be nem jegyzett mozgalomként nem folytatják a tevékenységüket. Ilyen a Golosz is, amely még a 2011-es választások során végzett feltáró munkája miatt került a hatalom célkeresztjébe. E választási csalásokat dokumentáló szervezet mozgalomként szerveződött újra és azóta is igyekszik leleplezni az egyre nyilvánvalóbb választási visszaéléseket.

„Ha finanszírozzák őket, akkor nem ismerhetők el szociálisan orientáltak, mert egy másik állam érdekei felé orientálódnak, ha a politikai szférában dolgoznak. Összességében úgy gondolom, hogy mindenki abban érdekelt, hogy ez a fajta civil tevékenység szilárd alapokon nyugodjon, hogy jelentősen hozzájárulhasson Oroszország államiségének megerősítéséhez.”
(President of Russia, 2017b: n.o., saját fordítás)

Ugyanezen az értekezleten Putyin szóba hozza azt, hogy a politikai diskurzusból kiemelt NGO-k Oroszország államiségát ássák alá ezek az idegen érdekeket szolgáló szervezetek. Következésképp törvényi korlátozásuk elősegíti az orosz állam megerősödését. Máskülönben külföldről támogatott NGO-k politikai tevékenységük által képesek destabilizálni az orosz politikai rendszert. Épp ezért az érvényben lévő jogszabályi korlátozások meggátolják e civil szervezetek a destruktív tevékenységükben. És noha itt a politikai tevékenységre hivatkozik, Putyin már nyilvánvalóan biztonsági kockázatként tekint az NGO-kra, hiszen azok az ő interpretációjában már a védelem tárgyát képező orosz államiséget, vagyis annak szuverenitását fenyegetik. Mindezek alapján megállapítható, hogy a második nem kormányzati szervezeteket érintő repressziós intézkedéscsomag bevezetést követően a kérdés kikerült a politikai diskurzusból és az állam szuverenitásának megóvására hivatkozás végett biztonsági kérdéssé lépett elő, amely az agresszív orosz külpolitika és a belpolitikai instabilitás okozta félelem együttes következménye.

„Mi a helyzet a külföldi ügynöki státusszal? Nem mi találtuk ki. Mi találtuk ki a külföldi ügynöki státuszt? 1938 vagy 1937 óta, azt hiszem, 1938 óta van érvényben ez a törvény az USA-ban, még mindig használják.”

(President of Russia, 2020a: n.o., saját fordítás)

A vizsgált időszak utolsó, egyúttal legárulkodóbb beszéde, Putyin orosz állami hírügynökségnek, a TASS Russian News Agency-nek adott interjúja, amelyben minden korábbinál élesebben bírálja a külföldről finanszírozott nem kormányzati szervezeteket. A részlet első részében az újságíró kérdésére azt válaszolja az orosz államfő, hogy az USA-ban már a 20. század óta létezik egy ilyen törvény a külföldi szervezetek korlátozására. Ez tényleg így van, csak hogy az a törvénycsomag – szemben az orosz változattal – valóban a külföldi ügynök tevékenységeket korlátozza az Egyesült Államok területén, nem pedig a hatalom számára kellemetlen ügyekkel foglalkozó szervezetek működését.

„Jelentenünk kell azonban, ha külföldről kapnak finanszírozást, és belpolitikai tevékenységet folytatnak. Senkinek a jogait nem sértik itt semmiképpen. Nincs semmi, ami ellentétes lenne a nemzetközi gyakorlattal. Egyesek talán vonakodnak kimondani: igen, belpolitikai ügyekben veszek részt, és ezt külföldi forrásból, külföldi pénzből származó pénzzel teszem. De ez nem tisztességes. Jobb, ha ezt beismerik, és folytatják a tevékenységüket.” (President of Russia, 2020a: n.o., saját fordítás)

Ebben a részletben Putyin továbbmegy és követendő példának tartja az intézkedéseket, mivel tisztességes eljárás, ha bejelentik, hogy külföldről kapnak támogatást és belpolitikai ügyekbe kívánnak beavatkozni. Ezzel azonban egy probléma van, mégpedig az, hogy az orosz NGO-k szignifikáns részének nincs célja, amelyeknek igen, azokat már rég kitiltották az országból. Tehát legitimálja az állami hatóságok azon tetteit, melyek során bírósági eljárás nélkül szüntetnek meg szervezeteket vagy listázzák őket, hogy ne folytathassák tevékenységüket az Oroszországi Föderáció területén. Ugyanakkor mindez eddigre már kiegészült azzal a megállapítással, hogy ezek a szervezetek nem pusztán külföldi érdekeket szolgálnak, de emiatt Oroszország szuverenitását is fenyegetik. Vagyis ebben az időszakban már hivatalosan is biztonsági fenyegetéssé vált az NGO-k kérdésköre, hiszen a védelem tárgyát, vagyis az állam szuverenitásának biztonságát csakis olyan radikális intézkedésekkel lehet szavatolni, mint amilyenek az említett jogszabálmódosítások.

„2019-ben a hatóságok több mint 213 000 törvénysértést tártak fel ezen a területen. Négy külföldi nem kormányzati szervezet tevékenységének nemkívánatosnak nyilvánításáról született határozat. A hatóságok bizonyítékai alapján a bíróság három szervezetet szélsőségesnek ismert el, és tevékenységüket betiltotta. Továbbra is el kell fojtani minden olyan akciót, amelynek célja a társadalom destabilizálása, a hagyományos szellemi és erkölcsi értékeink megsértése, valamint az etnikai és vallási gyűlöletkeltés.” (President of Russia, 2020b: n.o., saját fordítás)

Az utolsó, Legfőbb Ügyészség Igazgatótanácsa előtt adott beszédében Putyin azt ecseteli, mennyire hatékonyak a bevezetett szigorítások, ugyanis a bomlasztó tevékenységet végző szervezetek száma jelentősen csökkent az előző évekhez képest. Itt azonban egy újabb narratíva kerül a diskurzusba. Egyfelől, ahogy korábban az ukrainai szélsőségesekkel mosta össze az emberi jogi szervezeteket, úgy most szélsőségeseknek állítja be az összes listázott szervezetet. Másfelől, a korábbi indoklások köre is bővült identitáspolitikai narratívákkal egészült ki a szuverenitás fenyegetettsége. Ugyanis ezek a szervezetek már nemcsak Oroszország stabilitását és szuverenitását, hanem társadalmi, erkölcsi, etnikai és vallási értékeit fenyegetik. Ezáltal még több ponton sérti az orosz államiságot, így a hatalomnak már minden alapja megvan arra, hogy intézkedéseivel megvédje az állampolgárait a destruktív tevékenységet végző NGO-któl.

8. Eredmények

Ebben a fejezetben a dolgozat szintetizálja a beszédekből leszűrhető eredményeket és megállapítja a főbb eredményeket a kutatás fő kérdésére vonatkozóan. Egyúttal kitér arra, hogy ezek a beszédek fokozatosan hogyan emelték biztonsági kérdéssé az NGO-k kérdését Oroszországban. Természetesen ennek a külvilág felé közvetített és valódi belpolitikai okait is áttekinti a tanulmány.

Az első vizsgált beszéd, a müncheni biztonságpolitikai fórumon adott monológ több aspektusból is mérföldkő volt az orosz kül- és belpolitikát illetően. Külpolitikai szempontból Putyin itt fogalmazta meg először, hogy Oroszország nem kíván részt venni az USA „kalandozásaiban” és fegyverkezési versenyében, de egyúttal biztosította a feleket az együttműködéséről. Belpolitikai vonatkozásban pedig ebben a beszédben kerültek először terítékre a nem kormányzati szervezetek. A 2006-os jogszabálmódosítás következményeként szigorodott az NGO-k szabályozása, amely jelezte, hogy a továbbiakban az orosz állam nagyobb kontroll alá kívánja vonni a civil társadalmat. Erre egyrészt az orosz „színes

forradalom” rémképe, másrészt az orosz állam megerősödése adott okot. Azonban Putyin azért adott hangot a véleményének a civil szervezetekkel kapcsolatban, hogy jelezze: senki nem szólhat bele az orosz belügyekbe.

Mindazonáltal ez a beszéd még nem tekinthető egy az NGO-kat a politikai diskurzus köréből kiemelő retorikai gyakorlatnak, hiszen itt még nem jelölte meg olyan határozott kockázatnak ezeket a szervezeteket, amelyek tényleges veszélyt jelentenének az Oroszországi Föderáció létére. Ugyanakkor ebben a beszédben már körvonalazódtak azok a vádak, amelyek később sokkal erőteljesebben jelennek meg Putyin beszédeiben. A belügyekbe való beavatkozás, a titkos finanszírozás, a választási kampányok külföldi manipulálása és az külföldi érdekeket szolgáló külföldi finanszírozású NGO-k képében. De azt is meg kell jegyezni, hogy itt még fel sem merült az orosz állam szuverenitásának és a nemzetnek a védelme. Ugyanakkor ezek a kulcsfogalmak már a 2006-os törvénymódosítás szövegében is megjelennek, így a hivatkozási alap már ennek hatályba lépése óta létezik, ám ennek gyakorlati használata egészen a 2011-es választásokig várat magára. 2007-ben tehát az NGO-kat voltaképpen politikai kérdésként kezelték azzal a kikötéssel, hogy a belügyekbe avatkozó szervezeteket felügyelni és korlátozni kell.

2008-ban azonban kitört a globális pénzügyi válság, amely ugyan az addig felhalmozott tartalékok miatt nem viselte meg olyannyira Oroszországot, hosszútávon mégis elindította azon a gazdasági lejtőn, amelyből a mai napig nem tudott kimászni. Ebben a környezetben az orosz állam nem csökkentette a béreket, ellenkezőleg tovább emelte azokat, hiszen részben ez adta a rendszer legitimitását is – Putyin kétségtelen népszerűségén túl. Ám mindez 2011-ben derékba törni látszott, hiszen a választások nem úgy alakultak ahogy Putyin és köre azt elképzelték. Ahhoz, hogy korrigálják a hatalompárt, az Egységes Oroszország párt eredményeit csaláshoz kellett folyamodniuk, amely a legnagyobb orosz belpolitikai válságot idézte elő Putyin regnálása óta.

A második, 2011-12-es időszakban vizsgált beszédek, tehát Putyin Hillary Clinton vádjaira adott válasza, valamint a választási kampány alatt elmondott és a győzelmi beszédek már sokkal nyíltabban kritizálták az orosz civil szervezeteket. Ez részben a belpolitikai válság alatt bekövetkezett populista fordulatnak, másrészt a rezsim NGO-kkal szembeni egyre fokozódó bizalmatlanságának köszönhető.

9. Konklúzió

E kutatás arra a kérdésre kereste a válasz, hogy miért korlátozza az orosz kormányzat a nem kormányzati szervezetek működését Oroszországban. Az elemzéshez a dolgozat a koppenhágai

iskola által kidolgozott biztonságiasítás elméletét használta fel. Az elméleti keresztrendszer alkalmazásához a diskurzuselemzés kvalitatív módszertanát használta a tanulmány. A dolgozat a kutatás szempontjából releváns, 2007 é 2020 közötti Putyin beszédeiből szemlézett, amelyek tartalmukban kötődnek a külföldről finanszírozott NGO-k tematikájához. Ezek felhasználásával szintetizálta az elméletet és a módszertant, így azonosítva a biztonságiasító lépés elemeit. Ez alapján a kutatás arra a megállapításra jutott, hogy az orosz kormányzat azért kezdte szigorítani az NGO-k működési feltételeit, mert annak belső legitimitását, vagyis a rezsim biztonságát külső befolyás fenyegeti. Ez a külső befolyás az orosz belügyekbe való jelentős beavatkozás kockázatát hordozza magában, valamint egy orosz „színesforradalom” rémével fenyeget, mely tényezők ezáltal létfenyegetésként értelmezhetők nemcsak a putyini rendszer legitimitására, de az állam szuverenitásának egészére nézve is. A kormányzat hozzájárulásának köszönhetően a biztonságiasító lépés formális támogatást szerzett, így teret engedve a fenyegetés elhárítására irányuló intézkedéseknek, tehát a „külföldi ügynök” és a „nemkívánatos” szervezetekről szóló törvénymódosításoknak.

Mindazonáltal a kutatásnak több limitációja is van, melyek közül három kiemelendő. Egyrészt a kutatás keretei nem adtak lehetőséget a biztonságiasítási folyamat jelenlegi időszakot is lefedő vizsgálatára, mivel az orosz-ukrán háború kitörésével az Oroszországi Föderáció területén elérhető források száma korlátozódott, illetve egy részük elérhetetlenné vált. Másrészt, ennek következményeként a biztonságiasító lépés eredményességére vonatkozóan is limitált következtetéseket lehet tenni. Harmadrészt, a kutatás módszertani korlátja, hogy a felhasznált források köre azokra szűkült, amelyek angol vagy magyar nyelvű fordításai elérhetőek. A jövőben ezen korlátok feloldásával lehet bővíteni a kutatást, figyelembe véve azt is, hogy a háború kitörése milyen repressziós intézkedéseket vonhat maga után az Oroszországi Föderáció területén.

Felhasznált irodalom

- Balzacq, T. (2005) The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*. 11 (2), pp. 171–201. doi: [10.1177/1354066105052960](https://doi.org/10.1177/1354066105052960)
- Balzacq, T., Léonard, S. és Ruzicka, J. (2016) ‘Securitization’ revisited: theory and cases. *International Relations*. 30 (4), pp. 494–531. doi: [10.1177/0047117815596590](https://doi.org/10.1177/0047117815596590)
- Barry, E. (2011.12.01.) Russian Authorities Pressure Elections Watchdog. *The New York Times*. Elérhető: <https://www.nytimes.com/2011/12/02/world/europe/russia-puts-pressure-on-elections-monitor-golos.html> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- BBC (2016.09.05.) Russia’s Levada Centre polling group named foreign agent. *BBC*. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37278649> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Bidder, B. (2012.07.05.) Russian Draft Law Seeks to Label NGOs and Activists ‘Foreign Agents’. *Der Spiegel International*. Elérhető: <https://www.spiegel.de/international/world/russian-draft-law-seeks-to-label-ngos-and-activists-foreign-agents-a-842836.html> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Buzan, B., Wæver, O. és de Wilde, J. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Colorado, Lynne Rienner Publishing. (Első kiadás)
- Crotty, J. (2009) Making a Difference? NGOs and Civil Society Development in Russia. *Europe-Asia Studies*. 61 (1), pp. 85–108. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/27752208> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- C-SPAN.org. (2012.02.23.) Prime Minister Putin Campaign Rally. *C-SPAN.org*. Elérhető: <https://www.c-span.org/video/?304559-1/prime-minister-putin-campaign-rally> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Csernicskó I. (2016) *A nyelvpolitika a konfliktus (egyik) ürügyévé válik*. In: Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában. Autdor-Shark. pp. 29–45. <http://dspace.kmf.uz.ua:8080/jspui/handle/123456789/1493>
- Dubrovsky, D. (2015) Foreign Agents and Undesirable Organizations. *IWM Post*. 116, pp. 21–22.
- Elder, M. (2011.12.08.) Vladimir Putin accuses Hillary Clinton of encouraging Russian protests. *The Guardian*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2011/dec/08/vladimir-putin-hillary-clinton-russia> [Letöltés dátuma: 2022.12.01.]

- Elder, M. (2012.03.04.) Vladimir Putin: ‘We have won. Glory to Russia’. *The Guardian*.
Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2012/mar/04/vladimir-putin-won-russia>
[Letöltés dátuma: 2022.12.01.]
- Ferenci, Á. (2022.10.07.) Belarusz emberjogi aktivista és orosz, ukrán civil szervezetek megosztva kapták a Nobel-békedíjat. *Telex*. Elérhető:
<https://telex.hu/kulfold/2022/10/07/nobel-bekedij-norvegia-ukrajna-haboru> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Gazdag, F. és Tóth, P. (2008) A biztonság fogalmának határaitól. *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*. 1 (1), pp. 3–9. Elérhető:
https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_toth_peter-a_biztonsag_fogalmának_hatarairol.pdf [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Goncharenko, G. és Khadaroo, I. (2020). Disciplining human rights organisations through an accounting regulation: A case of the ‘foreign agents’ law in Russia. *Critical Perspectives on Accounting*. 72, 102–129. doi: <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2019.102129>
- Gorbunova, Y. (2013.04.24.) Laws of Attrition: Crackdown on Russia’s Civil Society after Putin’s Return to the Presidency. *Human Rights Watch*. Elérhető:
<https://www.hrw.org/report/2013/04/24/laws-attrition/crackdown-russias-civil-society-after-putins-return-presidency> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Guterman, S. és Bryanski, G. (2011.12.08.) Putin says U.S. stoked Russian protests. *Reuters*.
Elérhető: <https://www.reuters.com/article/us-russia-idUSTRE7B610S20111208> [Letöltés dátuma: 2022.12.01.]
- Heritage, T. és Faulconbridge, G. (2012.03.04.) Tearful Putin wins back Russian presidency. *Reuters*. Elérhető: <https://www.reuters.com/article/us-russia-election-idUSTRE8220SP20120304> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Kiss, J. L. (2006) A nemzetközi biztonság új napirendjei, avagy a biztonság metamorfózisa. *Külügyi Szemle*. 5 (3–4), pp. 203–233. Elérhető:
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2006_03_A_nemzetkezi_biztonseg_ej_.pdf
[Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Levada Center (2015.12.17.) „Foreign Agents” kérdőív. Mintavétel: 2015. november 20–23.
Elérhető: <https://www.levada.ru/en/2015/12/17/foreign-agents/> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Levada Center (2017.03.20.) „Foreign Agent” kérdőív. Mintavétel: 2016. december 9–12.
Elérhető: <https://www.levada.ru/en/2017/03/20/foreign-agent/> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]

- McDonald, M. (2008) Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*. 14 (4), pp. 563–587. doi: [10.1177/1354066108097553](https://doi.org/10.1177/1354066108097553)
- MTI (2011.05.12.) Putyin megszervezte az Összoroszországi Népfrentot. *HVG*. Elérhető: https://hvg.hu/vilag/20110512_putyin_megszervezte_osszoroszorszagi_nepf [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Neumann, I. B. (2008) Discourse Analysis. In Klotz, A. és Prakash, D. (Szerk.). *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide*. New York, Palgrave Macmillan, pp. 61–77. (Első kiadás)
- Official Website of the Government of the Russian Federation (2011.12.08.) *Prime Minister Vladimir Putin chairs a meeting of the Russian Popular Front's Coordinating Council*. Elérhető: <http://archive.government.ru/eng/docs/17330/?fbclid=IwAR0MzKcND0yApL120PBpPx4GeE45xkmp2a6VyI5-ytUc0IDC45SDu6IVJPo#sel=> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- OVD-Info. (é.n.) Foreign Agent (NGO) Elérhető: <https://data.ovdinfo.org/agents/?lang=en> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2007) *Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2012) *Speech at a rally in support of presidential candidate Vladimir Putin*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/14684> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2014) *Meeting of the Federal Security Service board*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20724> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2015a) *Federal Security Service board meeting*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/49006> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2015b) *Civic Chamber's plenary session*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/49751> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2017a) *Meeting of Federal Security Service Board*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/53883> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2017b) *Meeting of Council for Civil Society and Human Rights*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/55947> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- President of Russia (2020a) *On civil society and foreign agents (interview to TASS)*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/62924> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]

- President of Russia (2020b) *Meeting of the Prosecutor General's Office Board*. Elérhető: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/62998> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Radio Free Europe (2015) Putin Signs 'Undesirable' NGOs Bill. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Elérhető: <https://www.rferl.org/a/russia-law-undesirable-organizations/27032975.html> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Roe, P. (2008) Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK's Decision to Invade Iraq. *Security Dialogue*. 39 (6), pp. 615–635. doi: [10.1177/0967010608098212](https://doi.org/10.1177/0967010608098212)
- Roth, A. (2021.12.28.) Russian court orders closure of country's oldest human rights group. *The Guardian*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/28/russian-court-memorial-human-rights-group-closure> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Russell, M. (2022.03.08.) „Foreign agents” and „undesirables”: Russian civil society in danger of extinction? European Parliament. Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729297/EPRS_BRI\(2022\)729297_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729297/EPRS_BRI(2022)729297_EN.pdf) [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Salaru, D. (2022.07.25.) Ten years of Russia's foreign agent law: Evolution of a press freedom crackdown. *International Press Institute*. Elérhető: <https://ipi.media/ten-years-of-russias-foreign-agent-law-evolution-of-a-press-freedom-crackdown/> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Sandford, D. (2012.02.23.) Putin tells stadium rally 'battle' is on for Russia. *BBC*. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-17136644> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Serhan, Y. (2017.06.13.) Hungary's Anti-Foreign NGO Law. *The Atlantic*. Elérhető: <https://www.theatlantic.com/news/archive/2017/06/hungarys-anti-foreign-ngo-law/530121/> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Sz. Bíró, Z. (2016) Oroszország belpolitikája (2011–2016) autokráciából diktatúrába? *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*. 9 (6), pp. 3–24. Elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_6_03_szbiro_oroszorszag_belpolitikaja.pdf [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- Sz. Bíró, Z. (2019) *Putyin Oroszországa*. Noran Libro Kiadó, Budapest.
- Százaz, E. (2003) A biztonság új dimenziói. *Külgügyi Szemle*. 2 (2), pp. 199–223. Elérhető: https://kki.hu/assets/upload/KULUGY_KulugyiSzemle_2003_2szarazenikofolyoirat1.pdf [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]
- The State Duma (2018.11.16.) *Overview of the Russian parliamentary system*. Elérhető: <http://duma.gov.ru/en/news/28785/> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]

Tkachenko, M. (2011.12.15.) Putin defends election results. CNN.

<https://www.cnn.com/2011/12/15/world/europe/russia-putin/index.html> [Letöltés dátuma: 2022.12.04.]

U.S. Department of State (2011.11.06.) *Remarks at the OSCE First Plenary Session*. Elérhető:

<https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/12/178315.htm> [Letöltés dátuma: 2022.12.01.]